

NAŠE PLANINE

MJESEČNIK PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA IV.

1952

BROJ 1—2

Planinarske marginalije u početku 1952. godine

Planinarstvo i sport imaju mnogošta zajedničkoga. To su dvije vrlo srodne grane fiskulture, one se u mnogočemu podudaraju i upotpunjuju, ali uza sve to planinarstvo i sport nisu isto. Već sama činjenica, da su natjecanja, utrke ili takmičenja jedna od bitnih sadržajnih komponenata i veoma važan faktor u funkcionalnoj aktivnosti sporta, a da planinarstvo i njegov vrhunski oblik, alpinizam, uopće ne poznavaju natjecanje, odnosno, da je takmičenje u suštinskoj suprotnosti s pravilnim poimanjem zdravog pješačenja i penjanja uza strme planinske strane ili svladavanja najtežih penjačkih uspona u prividno nesavladivim okomitim stijenama, dakle sama ta činjenica dovoljno upućuje na bitnu razliku. Uistinu planinarstvo i sport dva su različita pojma. Potrebno je to naročito istaći, jer u tome još uvijek prilično grijese ne samo mnogi prijatelji sporta i planinarstva, već na takve omaške nailazimo često i u stručnoj fiskulturnoj (osobito dnevnoj, novinskoj) štampi, a imali smo prilike čuti već i pojedine rukovodioce fiskulturalnih, sportskih i planinarskih, foruma kako govore o »planinarskom sportu«. Velika je i sadržajno bitna razlika na pr. između borbe u boksackom ringu ili žongliranja nogometnom loptom i uspona na Risanjak ili penjačkog prijelaza preko sjeverne stijene Triglava. A naročiti primjer pogrešnog poimanja (i naopake praktične primjene) planinarenja nalazimo u propozicijama srednjoškolskog fiskulturalnog natjecanja u Zagrebu, u jesen 1951., u kojima se predviđala svojevrsna »planinarska norma« od dva sata visinskog pješačenja za uspon na Sljeme — od Mihaljevca preko Kraljičinog zdenca i Sv. Jakoba.

Isticanjem sadržajne razlike pojmove planinarstva i sporta čini se, u prvi mah, da i nije baš ni bitno ni toliko važno. Možda se to čak pričinja i neke vrste sitničarenjem. A ipak nije tako. Ovu konstataciju nužno izazivaju mnogobrojne teškoće, na koje su planinari i alpinisti nailazili u prvih pet godina, i vrlo dobri rezultati postignuti u šestoj godini naše poslijeratne planinarske djelatnosti.

Planinarstvo, a tu valja podrazumijevati organizirano planinarenje, u nas, naročito u Hrvatskoj, prilično je staro. Prvi na jugoistoku Europe, Zagreb je već 1874. godine osnovao Hrvatsko planinarsko društvo i ono je postalo pionir planinarskog rada na slavenskom Jugu. Tradicija hrvatske planinarske aktivnosti neosporno je velika. Krstareći uzduž i popreko našim planinama planinari-prirodoslovci mnogo su pridonijeli točnjem upoznavanju domovine i općem podizanju naše kulture, i ne bi bilo u skladu s naprednim učenjem i marksističkim pogledom na svijet, kada tu svijetlu, časnu i pozitivnu tradiciju ne bismo poštivali i njome se koristili. Ta već 1884. godine ilirski pjesnik, napredni prirodoslovac i predsjednik HPD-a Ljudevit Vukotinović piše: »Korist družtvah planinskih je nedvojbena; vode nas i podpomažu ponajprije u potankom spoznaju zemlje u svih stranah svojih, jer planinari dopiru u one prediele i na ona mesta kamo neidu u obće ljudi po navadnih putevih i u navadnih poslovih svojih. Planinari vježbaju svoju snagu tjelesnu i kadri su podnositi najveće potežkoće, te su tim načinom u stanju učiniti domovini u raznih sgodah najznatnije usluge. U vrieme nevolje i pogibelji, kada treba ustati na obranu zemlje, u svih brdovitim stranah planinari znadu podupirali vojsku domaću, jer su im poznati putevi po gorah i dolinah, gdje imade i strate-

gičnih točakah strancem nepristupnih. Primjerah o tome dadoše bojevi u Turskoj, u Švicarskoj, u Crnojgori i Hercegovini i t. d., gdje su u važnih momentih velike rezultate polučili najvećma oni, koji su potanko poznali okolice svoje.« Napisane prije šezdeset i osam godina (u »Spomenici HPD-a« prigodom 10-godišnjice opstanka društva) kako te riječi zvuče aktuelno i danas!

Ne valja zaboraviti, da je planinarstvo i vrlo masovna, upravo najmasovnija grana fiskulture. Hiljadama naših radnika i namještenika, a da ni ne govorimo posebno o djeci i omladini, potrebni su zdrava razonoda i čeličenje zdravlja u prirodi. Nije li uz more baš planina tā, koja će u čovjeka upravo ubrizgati nove snage i na radilišta, u tvornice, radionice i uredi vratiti osvježena graditelja socijalizma.

Pa ipak, trebale su tri godine, od 1945. do 1948., dok je u okviru opće naše fiskulturne djelatnosti bila ostvarena organizaciona samostalnost, planinarska autonomija. Trebalo je i pet godina, dok se življe pokrenulo i pitanje izgradnje planinarskih objekata, bez kojih je vrlo teško ostvariti i najskromnije planinarske zadatke. A trebalo je, na primjer, i punih pet godina, dok je najstariji i najrepresentativniji planinski hotel u Hrvatskoj bio konačno otvoren planinarima. U svemu se tome i kriju raznorazne teškoće i sada već prebrođene zapreke u poslijeratnom radu planinara, koje su teškoće i zapreke bile ponekad posljedica dobrih namjera, ali stvarnog nepoznavanja i prema tome nerazumijevanja bitnih karakteristika samog planinarstva i njegovih potreba.

Uistinu, mnogo je bilo teškoća u dosadašnjem radu, bilo je i suvišnih nedostataka, ponegdje se i grijesilo bez potrebe, ali — uza sve to — radilo se. I radilo se mnogo. Zato nisu izostali ni rezultati. Evo samo nekoliko konkretnih primjera:

Nakon 62 godine opstanka i rada, nekadašnje HPD — kao najjače, najmasovnije i najorganiziranije društvo — 1936. godine imalo je 53 podružnice i 7522 člana. (God. 1936. uzeli smo kao onu, kad je u tom društvu bila najpovoljnija situacija, t. j. prije velikih trzavica u vezi izgradnje novog »Tomislavovog doma«.) Članstvo HPD-a značilo je stvarno preko 80% organiziranih planinara u Hrvatskoj (i djelomično u Bosni i Hercegovini, gdje je HPD također imao svoje podružnice i članstvo). Planinarski savez Hrvatske imao je krajem 1951. godine 59 društava s 23.146 članova. Ili: HPD imao je je 1936. 23 planinarska doma (od toga 2 u gradnji), 6 skloništa i 5 kuća u zakupu (1 još u gradnji). Planinarski savez Hrvatske imao je krajem 1951. godine 27 domova (od toga 6 u gradnji i 1 iznajmljen za potrebe JNA) i 3 skloništa (1 još u gradnji) s time, da su osim 3 (slovima: tri) objekta svi ostali planinarski domovi (naravno, i kuće i skloništa) na području NR Hrvatske potpuno stradali u ratu. Planinarstvo je u Hrvatskoj pretrpjelo u ratu najveća pustošenja i golemu materijalnu štetu. Znači, trebalo je naprsto sve otpočeti i raditi iznova.

Bio je to velik i težak zadatak. Na mnogim mjestima trebalo je uz građevni materijal prenositi i vodu na veliku udaljenost i znatnu visinu. Ali tisuće dobrovoljnih sati marljivih planinara savladale su i te napore, a dvadeset novih i vrijednih objekata u Hrvatskoj danas su lijepa i dragocjena planinarska stvarnost. I da bude stvar još vrednija: većinu toga ostvareno je i postignuto u posljednjoj, 1951. godini.

Pa kad se danas prisjećamo neminovnih teškoća, dobromanjernog griješenja i suvišnih nedostataka u prvim godinama nakon Oslobođenja, kad u posljednjoj godini našeg rada možemo konstatirati dobre rezultate u izgradnji novih planinarskih objekata, kad se posvećuje dovoljna pažnja okupljanju i pravilnom organizatornom i ideološkom usmjerivanju desetaka hiljada planinarskih aktivista, onda naročitim zadovoljstvom pozdravljamo i otvoreno pismo CK KPJ o problemima naše fiskulture, jer je u tom pismu važnost i značenje planinarstva onako akcentirana, kako ono to i po svojoj malone već osamdesetgodišnjoj tradiciji i po svojim stvarnim potrebama i naprednim težnjama zavređuje, a kako to naš »planinarski narod« iskreno i želi.

Po Učki uzduž i poprijeko

(Istra, 1951. godine)

Već je prošlo više od mjesec dana, kako krštarimo oboružani sa geološkim čekićima, kompasima, kartama i ostalim priborom po grebenu Učke. Prošle i pretprešte godine, svaki puta oko dva mjeseca, proboravili smo na području Učke sa zadatkom, da je geološki istražimo i da izradimo detaljnu geološku kartu toga područja. Brojni su to dani proboravljeni na jednom terenu, ali svaki od njih bio je ispunjen nečim novim, nečim interesantnim, pa su prolazili brzo, možda i previše brzo. U ranu zoru svakog dana, kretalo se iz baze na rad po okolišnim terenima, a pred mrak vraćali bi se u nastambu, sa naprtnjačama punim kamenja, raznog ispitnog materijala, fosila i topografskom kartom na kojoj su dnevno rasli geološki podaci tako, da je ona postepeno postajala geološka karta. Kad se u tančine ispitalo jedno područje, preselili smo bazu na drugo područje i opet započeli radom. I tako dnevno krstareći po terenima Učke, jedan put opaljeni suncem, drugi puta šibani vjetrom i kišom, treći puta obavijeni gustom maglom, kroz sve vremenske, terenske i ostale nepogode izvršavali smo dobiveni zadatak.

Masiv Učke proteže se na jugu od Plominskog zaljeva prema sjeveru do Čićarije i Kastavske šume. Sa istočne strane tog masiva nalazi se more, a sa zapadne Čepičko polje, dolina rijeke Boljunščice i Boljunsko polje. Skoro u istoj liniji, od juga prema sjeveru, nalaze se najveći vrhunci masiva Učke i to Sisol, Šikovac, Kremensjak, Brgud, Suhi Vrh, Vojak, Plas, Crkveni Vrh, te Mali i Veliki Planik. Od tog poteza masiv se prema istoku naglo spušta sve do mora, a od zapada prema Čepičkom polju spušta se gotovo okomito, tvoreći ogromne okomite stijene, dok sjevernije prema Boljunskom polju i Boljunščici spuštanje masiva je mnogo blaže tako, da u Velim Solinama prelazi gotovo u ravnu površinu. Čitav masiv poprečno je prosjecan brojnim dragama, kanjonima, jarcima, pun je prijevoja, manjih dolova, vrtača i ostalih kraških oblika, pa to daje čitavom terenu vrlo plastičnu sliku. Učka je mjestimice pokrivena gustom šumom, mjestimice sa niskim grmljem i borovicom, lijepe pašnjake nalazimo između Male i Vele Učke, istočno od Suhog Vrha i pod Planikom. Velik dio terena Učke razvijen je u obliku krša, kojeg pokriva oskudna vegetacija.

Učka je izgrađena od stijena mezozojske i kenozojske starosti. Mezozoiku pripadaju kredni vapnenci i dolomiti, a kenozoiku pripadaju slojevi tercijara i kvartara. Tercijar je zastupan sa paleocenskim i eocenskim slojevima, a kvartar sa siparišnim brećama, siparištima i kvartarnim nanosima. Paleocenu pripadaju kozinski, perna i miliolidni vapnenci, a eocenu pripadaju alveolinski i numulitni vapnenci, numulitne breče, te fliški pješčenjaci i lapor. Struktura masiva Učke vrlo je komplikirana; orogenetski pokreti doveli su do jakog boranja slojeva, koji su kasnije mnogim rasjedima rasjednuti, dislocirani, puni dijaklaza, izlomljeni i stariji slojevi su prebačeni preko mladih. Od diluvija do danas, čitav masiv

izložen je procesu erozije, korozije, denudacije i deflacijske raznih vanjskih sila, koje su oblikovale reljef i njegovu morfologiju.

Polazna točka za najjužniji dio masiva Učke je mjesto Plomin. To je tipični istarski gradić, koji se diže visoko iznad Plominskega zaljeva, gradić nekadašnjih pomoraca, čiji je daljni razvitan i blagostanje uništio isušenje Čepićkog jezera. Nakon probijanja odvodnog tunela od Čepićkog jezera do Plominskog zaljeva, došlo je do zamuljenja istog. Zaljev je postao tako plitak, da brodovi nisu mogli više pristajati u luku, te je došlo do naglog opadanja privrede tog mjesta. U Plomin možemo doći cestom što ide od Rijeke preko Lovrane, Mošćenice i Bršeća ili opet cestom od Labina preko Vozilića.

Od tog mjesta možemo krenuti stazom prema sjeveru, uz strminu, te prolazeći pokraj velikih pećina uspet ćemo se na vrhunac Kalić (712 m). To je najjužniji vrh na južnom grebenu Učke. Od Kalića greben preko Orlića zakreće prema jugoistoku, te sa rtom Masnjak završava u moru. Dalje prema sjeveru od Kalića, južni greben Učke postepeno se diže sve do vrhunca Sisol (833 m), a to je ujedno i najviša točka tog grebena. Pogled je izvanredan sa tog vrhunca. Na istočnoj strani, odmah pred nama, proteže se otok Cres, nešto dalje ostali kvarnerski otoci, a u pozadini njih proteže se impozantni Velebit.

Prema zapadu pogled nam sa tog vrhunca kruži po valovitoj, punoj brdašca i dolova, po vrlo plastičnom predjelu, po našoj Istri. To je srednja ili siva Istra, izgrađena od eocenskih fliških pješčenjaka i lapora, koji joj daju naročito karakterističan izgled. Pod nama se nalazi Čepićko polje, koje izgleda kao velika zelena ploča iskrizana brojnim alejama jablana. Ovo polje bilo je nekada jezero, no isušenjem (isušeno 11. XII. 1932.) pretvoreno je u plodno tlo, na kojem se danas nalazi velika ekonomija. Čepićko polje smjestilo se u sinklinali, izgrađenoj od eocenskih slojeva, čije dno je Boljunščica ispunila sa namosima. Morfološka evolucija ovog polja u vezi je sa potokom Boljunščica, koji dolazi od Vranjske Drage. Taj se potok od spomenute drage prosjecao kroz vapnence zapadnog pobočja Učke, a zatim kroz fliške lapore, koji su bili staloženi u eocenskoj sinklinali današnjeg Čepićkog polja. Potok se dalje probijao kroz južni greben Učke i u Plominskom zaljevu utjecao u more. Lapore iz eocenske sinklinale spomenuti potok je erodirao, pa je time odnešen fliški pokrivač, a nakon toga su baza potoka bili numulitni i alveolinski vapnenci. U tim vapnencima oslabilo je usjecavanje i urezavanje potoka, pa je nakon erozije nastupila akumulacija materijala. Za tog vremena počela je karstifikacija, te je donji tok potoka pretvoren u polje. To polje bilo je ispunjeno vodom, koja je pritjecala od okolnih potoka, pa je tako nastalo jezero, koje je kasnije probijanjem tunela prema Plominu ispušteno u more. Polje se nalazi na maloj nadmorskoj visini (svega 24 metara).

Od Sisola možemo grebenom dalje doći na Šikovač (779 m). Put nije baš ugodan, jer prolazi kroz mnoge litice i pećine, koje su pune dubokih prosjeka, pa moramo biti na oprezu prilikom prelaženja istih. Taj greben izgrađen je od krednih bijelih jedrih vapnenaca, koji su jako zdrobljeni, dislocirani, stvarajući razne morfološke oblike, koji su izbrazdani sa škrapama. Od fosila u njima rijetko nalazimo rudiste, koji pripadaju rodu Radiolites. Ti kredni vapnenci mjestimice postaju crvenkasti, a mjestimice u njima nalazimo divne kristale kalcita.

Od Šikovca spušta se staza kroz teren pun vrtača prema Osrinju (810 m) i Kremenjaču (825 m). Odavle se možemo putem spustiti prema moru na Bršeč i prema selu Kozjak, koje se nalazi sa istočne strane Čepićkog polja. Ni jedna staza, ni jedan prilaz na vrhove južnog grebena Učke nije markiran, pa nije ni čudo, da planinari taj dio uopće ne posjećuju. No tko samo jedamput posjeti ovaj dio Učke, odakle se pružaju prekrasni vidici, gdje teren tvori čudesne morfološke oblike, gdje se susreće zanimljiva flora i fauna, toga uvijek obuzima želja, da se opet povrati u taj kraj.

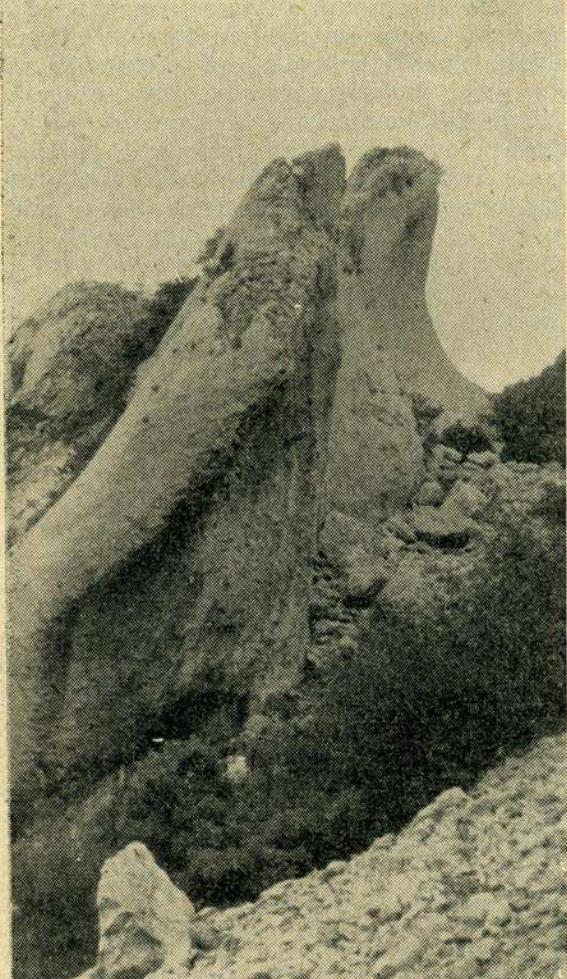
Pogled na Učku sa sjeverne strane od Planika

Foto: M. Malez

Kremenjak i Osrinj su pošumljeni. Sa istočne njihove strane nalazi se crnogorična šuma, a sa zapadne vrlo gusta i teško prohodna šuma kržljavih hrastova i drugog bjelogoričnog drveća. Prema zapadu granica šume oštro je odrezana, jer se na ovom potezu teren okomito spušta prema Čepićkom polju, tvoreći stijene preko 300 metara visoke, koje narod naziva Mala Krasa. Ove litice su carstvo brojnih jastrebova, koji su prava napast za perad seljaka po obodu Čepićkog polja.

Istočno od sela Latkovići, u podnožju litica Maće Krase, nalaze se vrlo zanimljivi morfološki oblici. Tu alveolinski vapnenci tvore čudesne tornjeve, stošce i stupove, visine preko 40 metara. Na vrhu jednog takvog stupa izgrađena je mala kula, koja je služila kao osmatračnica, a popeti se na nju može cnaj, koji je prošao dobru penjačku školu. Kroz čitavo podnožje Maće Krase nalazimo brojna siparišta, koja su sastavljena od krša krednih, alveolinskih i numulitnih vapnenaca.

Od Kremenjaka put nas dalje vodi kroz teren pun osušenih grmova borovica, koji izgledaju kao posaćeni jelenji rogovи, do vrhunca Brgud

Morfološki oblici sa alveolinskim vapnencima
istočno od sela Latkovići

Foto: M. Malez

kada je bistar horizont i dobar vidik sa Učke. Vidici su jedino dobri neposredno poslije kiša, koje ovdje kroz ljeto vrlo rijetko padaju.

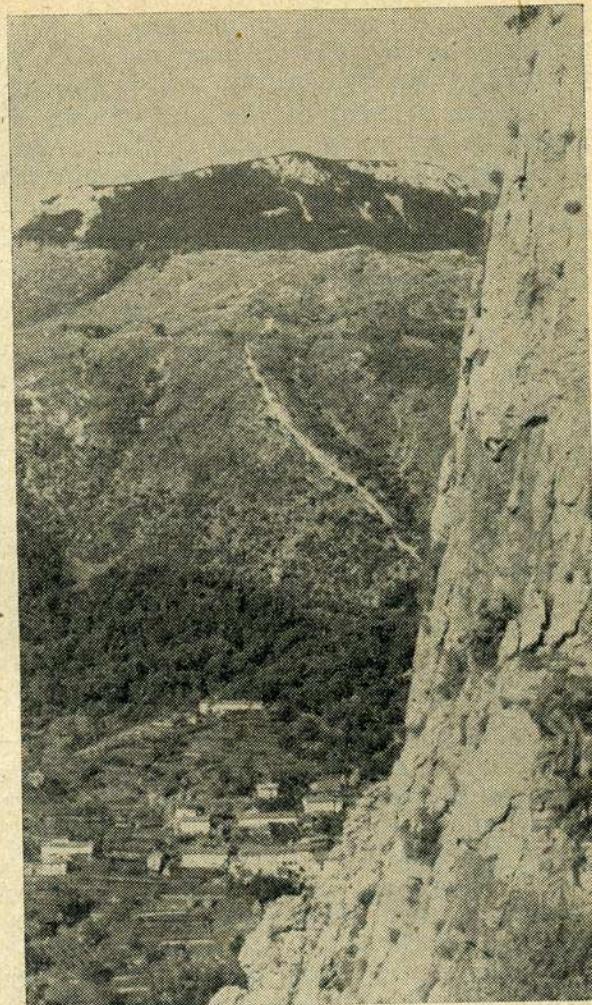
Od Brguda postepeno se spuštamo kroz valovit teren, koji je pun vrtača i obrašten vrijeskom, u veliku uvalu zvanu Pod Trebišća. U toj uvali ima obradenih polja, tu se nalaze pastirski stanovi i ovdje konačno nalazimo pitke vode. Sa istočne strane Pod Trebišća nalazi se pravilno dugoljasto brdo Perun (881 m), koje je većim dijelom pošumljeno. Sjeverna padina toga brda ruši se dosta strmo u duboki kanjon Mošćeničke Drage. To je velika uska dolina, koja se duboko usjekla u smjeru jugoistok-sjeverozapad u trup Učke. Na lijevoj i desnoj strani te doline

(906 m). Ovdje se kao i po cijeloj Učki susreću brojne zmije i gušteri. Najčešće su zmije smuk (*Coluber longissimus*), bjelica (*Tropidonotus atrix*), smukulja (*Coronella austriaca*), a vrlo je čest i poskok (*Vipera ammodytes*), kojemu boja kože kod mnogih primjeraka radi prilagodbe varira, pa ona ovisi o boji terena na kojem živi. Sam vrh Brguda načičkan je brojnim vrtačama, u kojima ima još zaštićeno po koje stablo. Brgud je kamnit, izgrađen od pločastih kređnih vapnenaca, koji su jako borani, tvoreći bezbroj bora različitih oblika. U tim vapnencima nalazimo kremene opalne konkrecije, oblika geoda i mandula, koje su nastale izluživanjem radiolarijskih skeleta u davnom krednom moru. Sa Brguda pruža se divan pogled prema glavnom grebenu Učke i selu Mala Učka, koje se smjestilo u podnožju. Isto tako divan je vidik prema istočnoj morskoj strani i prema zapadu na području istarskog fliša. Za vrijeme vrlo vrućih dana sva okolica je zavijena u sumaglicu tako, da je vidik sa Učke vrlo slab. Malo je dana u ljetu

dižu se visoke klisure, a mjestimično se zapažaju velika siparišta, koja se ruše u dno same doline, kojom protječe maleni potocić sve do mora. U njoj nalazimo sa obadvije strane više špilja i polušpilja, u kojima se gnijezde divlji golubovi. Sa sjeveroistočne strane Mošćeničke Drage nalaze se dva vrhunca. Niži je Šumber (470 m), a viši Straževni Vrh (692 m). Ti vrhunci i cijela Mošćenička Draga izgrađeni su od rudištih krednih vapnenaca, a u samoj Dragi nalazimo crne, bituminozne kredne vapnence, iz kojih su prije dobivali asfalt.

Od Pod Trebišća stazom dalje prema sjeverozapadu dolazimo do pastirskih stanova Podmaji. Nešto istočnije od Podmaja nalaze se dvije lijepe špilje, koje narod zove Rupe. Izgrađene su u vrlo boračnim pločastim krednim vapnencima, a u njih pastiri sklanjavaju ovce za vrijeme nevremena. Sjeverozapadno od Podmaja prema Rtiću (700 m) i brdu Kučac (497 m), konfiguracija terena uvjetovana je brojnim jarugama, koje su nastala erozijom vode u krednim vapnencima. Kroz te jaruge protjeće voda samo za vrijeme kiša i na proljeće kada se tali snijeg, dok su kroz ljetne mjesecе one potpuno suhe. Najveća od tih jaruga je dolina nekadašnjeg potoka Studeno, čiji je izvor bio kod sela Mala Učka, no voda sa tog izvora uzeta je za mošćenički vodovod. Dolina tog potoka ima oblik kanjona u kojem mjestimično nalazimo džinovske lonce.

Sjevernije od Podmaja nalazi se selo Mala Učka. Ono se je šćućurilo ispod samog glavnog grebena Učke. Za vrijeme rata bilo je popaljeno od okupatora, no sada je obnovljeno i živi novim životom. U njemu nalazimo dobar vodovod sa vrlo hladnom vodom. Ljudi se bave stočarstvom

Pogled na Suhu vrh i Sedlo te selo Lovransku Dragu
sa pećinama na Knez-gradu

Foto: M. Malez

i obradivanjem zemlje po uvalama i vrtačama. U nekim vrtačama jugo-zapadnije od tog sela nailazimo na ležišta boksita. Boksiit dolazi često na području Učke interkaliran između krednih i tercijarnih slojeva.

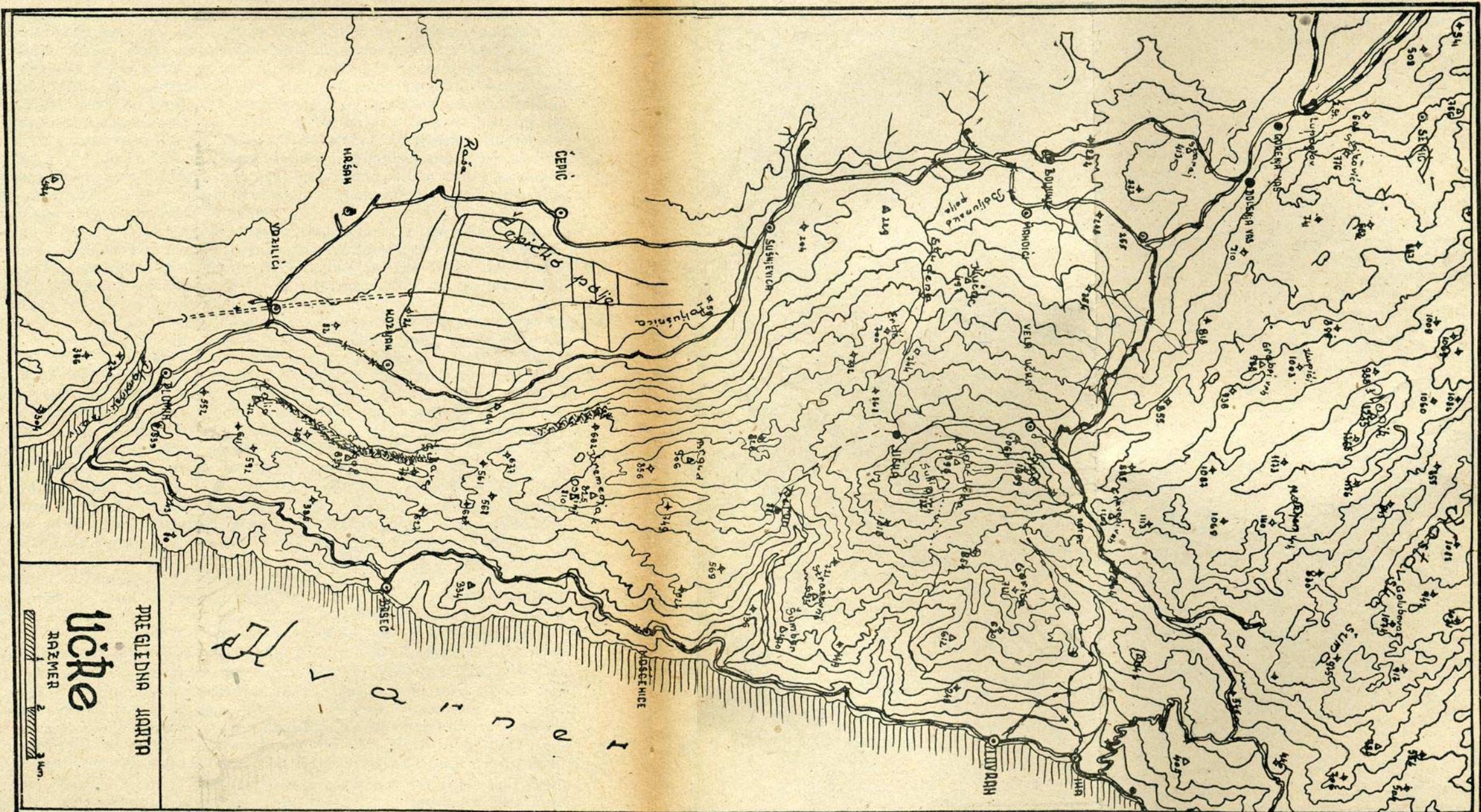
Putem na istok od tog sela dolazimo u Paulivi Dolac, Lovransku Dragu, te sjevernije prema Grnjači i Rečini. Od spomenutog sela na sjever put vodi kroz pašnjake sa zapadne strane glavnog grebena do sela Vela Učka. Ovo se selo smjestilo na cesti, koja spaja Rijeku i ostali istarski morski pojasa sa unutrašnjošću Istre. Od tog sela dolazimo cestom za pola sata na Poklon, gdje se nalazi hotel i to je polazna točka za najviše vrhunce Učke.

Glavni greben Učke sačinjavaju slijedeći vrhunci: Topolski Vrh, Plas, Pošta, Vojak, Veli Vrh, Suhi Vrh i još južnije Sedlo i Argun. Svi ti vrhunci visinski variraju između 1100 i 1400 metara. Najviši je Vojak (1396 m, na vrhu kule 1400 m), a najniži je Topolski vrh (1120 m). Od tog grebena teren se prema istoku naglo spušta do visine 900 metara, tvoreći na nekim mjestima ogromne okomite klisure, kao što su na primjer Bijele Stijene i stijene Suhog Vrha. Preko samog grebena ima nekoliko prijevoja, koje valjaju spomenuti, jer su važni, pošto kroz njih prolaze ceste i putevi. Jedan takav prijevoj je između Crkvenog Vrha na sjeveru i Topolskog Vrha na jugu, zove se Poklon, a kroz njega prolazi prije spomenuta cesta. Drugi prijevoj nalazi se između Vojaka i Suhog Vrha, zove se Prohod, a kroz njega vodi put iz Lovranske Drage na glavni vrh Učke. Sam greben je velikim dijelom pošumljen vrlo gustom bukovom šumom, dok planinske livade nalazimo jedino u Velom i Malom Dolu između Pošte i Suhog Vrha.

Pod grebenom od prosječne visine 900 metara teren se prema istoku blago spušta do poteza Petnički Vrh, Lovrišin, Gorica, Mali i Veliki Knez-grad, čineći valovitu i plastičnu kosinu nagiba od 10 do 15 stupnjeva, koja visinski varira oko 600 m. Od tog poteza pa dalje na istok prema moru, teren se strmije spušta.

Citav greben od Suhog Vrha do Topolskog Vrha, izgrađen je od krednih rudistnih vapnenaca. Obed grebena od Vele do Male Učke, pa dalje prema Grnjači i Rečini, izgrađen je od mlađih eocenskih slojeva i to poglavito od fliških lapor. Ti fliški latori padaju pod sam greben, pa možemo pretpostaviti, da je greben Učke navučen preko mlađih slojeva. Kako ti latori stvaraju nepropusnu podlogu, mogući su i izvori, kojih ima dosta velik broj oko grebena Učke. Po ovom eocenskom pojusu pod grebenom nalazimo veliki broj raznih fosila. Tu nalazimo okamenjenih morskih ježinaca, puževa, školjaka, nautilusa, koralja, foraminifera i t. d.

Jugoistočno od grebena usječena je u obliku velikog luka Lovranska Draga. Sjeverna i istočna padina ove drage vrlo je strma, izgrađena od sivih krednih vapnenaca i krednih dolomitnih breča, koje tvore od Križevica, preko Knez-grada i Strgujna, sve do Grnjače okomite stijene raznih morfoloških oblika. Južna i jugozapadna padina spomenute drage čini kosinu nagiba od cca 30 stupnjeva, koja je izgrađena od pločastih krednih vapnenaca, čiji se smjer pada podudara sa padom kosine, t. j. terena. Dno Lovranske Drage izgrađeno je od eocenskih slojeva, koji su zastupani sa numulitnim vapnencima i fliškim laporima. Jedna i druga strana Lovranske Drage obraštena je gustom makijom, borova šuma nalazi se na Knez-gradu, a dno drage koje pokriva fliš, kultivirano je sa vinogra-

dima. Sa Knez-grada pruža nam se divan vidik na sam greben Učke sve od Šumbera i Straževnog Vrha, preko Suhog Vrha, Vojaka, Plasa, Topolskog Vrha na Crkveni Vrh.

Na sjeveroistočnoj strani glavnog grebena usječen je u obliku dubokog kanjona potok Banjina. Taj kanjom počinje u Rečini i proteže se pod podnožje Petničkog Vrha, kojega zaobilazi i ulazi u more kod Ike. Voda teče samo u gornjem toku tog potoka i to tako dugo, dok su podloga u potoku fliški lapori. Kada lapori prestaju na bazi potoka i javljaju se kredni vapnenci, voda prestaje teći dnem potoka i probija se brojnim pukotinama u tim vapnencima. Velike bujice prolaze potokom jedino za vrijeme kišnih perioda. Onaj dio potoka koji je izgrađen od vapnenaca pun je gorostasnih lonaca i drugih raznih udubljenja, a na nekoliko mjesta nalazimo i na slapove, od kojih jedan prelazi visinu 15 metara. Sabirnica vode za taj potok je područje Rečine, u kojoj se nalazi nekoliko izvora. U kanjonu potoka Banjina nalazimo posebnu faunu, to je svijet za sebe, koji nije uznemirivan ljudima, jer je kanjon vrlo obrašten gustim grmljem i drvećem, pa zbog toga teško prohodan.

Mnoge staze i putovi koji idu na vrhunce glavnog grebena su markirani. To su većinom stare markacije, boja se na mnogim mjestima izbrisala, pa bi bilo potrebno ponovno markirati sve prilaze. I još nešto! Na mnogim mjestima i raskrišćima, gdje su baš najpotrebnije označke, njih uopće nema.

Krenemo li od Poklona, gdje se nalazi hotel, cestom prema zapadu, dolazimo do Peruća, odakle se puteljkom za par minuta popnemo na Kroh (1001 m). Sa Kroha imamo prekrasan pogled na Mali i Veliki Planik, na Čićariju sve do Žbevnice (1014 m) i zapadnije na područje sive Istre. Odavle vidimo stare istarske gradiće: Buzet, Pićan, Boljun, koji su se smjestili na vrhu svojih brda. Ispod nas nalazi se selo Vela Učka, kraj kojeg vijuga kao zmija lijepa bijela cesta prema Vranju i Lupoglavlju. Kraj nje sa južne strane nalazi se veliki duboki jarak zvan Vranjska Draga ili Vela Draga (draga = jarak).

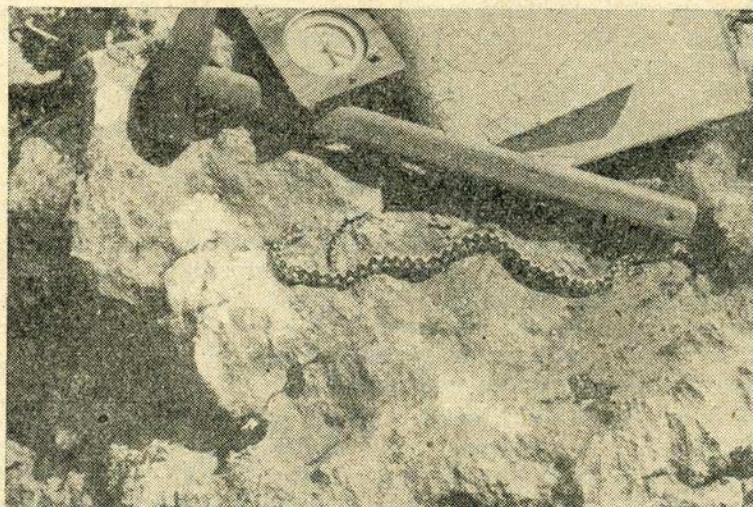
Vranjska Draga nastala je na jednoj velikoj dijaku klazi i značajna je u geološkom pogledu. Duboka je preko 150 metara, a sa svih strana ograničena je sa strmim visokim stijenama. Na istočnoj i sjeveroistočnoj strani nalaze se brojne kampanile, tornjasti oblici visine od 30 do 60 metara, koji su izgrađeni od alveolinskog vapnenca. Ulaz u dragu moguć je iz Vranje i od Pikulića trasom nove pruge Lupoglavlje–Štalije. Tim putem stižemo do tunela, koji se probija kroz Učku, a odatle se možemo spustiti na dno same drage. Daljnji put kroz dragu je teško prohodan i naporan. Dok se tako probijamo kroz dragu do kampanila, visoko iznad nas kruže brojni jastrebovi, kojih ovdje ima mnogo i kojima je draga pravo carstvo.

Od Poklona vodi nas lijepi markirani put na Mali (1265 m) i Veliki Planik (1273 m). Put nas vodi kroz šume i pašnjake, te vrijeme od dva i pol sata, koliko je potrebno da stignemo na Planik, prođe nam i previše brzo. Tu susrećemo pastire sa svojim stadima, pa ako pristupimo k njima radi informacija, vidjet ćemo, da su mnogi od njih gluhi ili gluhonijemi. Ovakvi su dobri za pastirsку službu, dok ostali rade na drugim radovima.

Vrhovi Malog i Velikog Planika prema sjeveroistoku oštro su odsječeni, dok su im jugozapadne padine blago položene. Čitav teren oko Planika izgrađen je od slojevitih krednih vapnenaca u kojima mjestimice

nalazimo mnogo rudista. Sa vrha imamo pogled na čitavu Čićariju. U povečerje kada nalazi sunce, lijep je vidik na Tršćanski zaljev, koji nam tada izgleda kao velika vatrema ploča. Na sjeveru nalazi nam se slovenski Snježnik, naš Risnjak i Bitoraj, a dalje prema sjeveroistoku Velebit. Jugoistočno od Planika nalazi se cijeli lanac pošumljenih vrhunaca. To su Crkveni Vrh (1103 m), Vetren Vrh (934 m), Brložnik (1095), Makljen Vrh (1110), Panjak (1069), Budušin Vrh (903 m) i drugi. Preko njih naziru se Kvarnerski otoci, a južno proteže se greben Učke.

Divno je sjediti na Planiku i uz blago milovanje vjetrića promatrati u potpunoj tišini prirodu koja nas okružuje. Tada nam se kroz maštu nižu dogadaji, koji su se zbivali ovim krajem kroz pojedine geološke periode. Predočujemo si ovaj kraj za vrijeme kredne dobe, kada je ovdje bilo duboko more i kada su se staložili slojevi, koji izgraduju oko na brda. Nakon toga nastupaju jaki orogenetski pokreti i počinju se izdizati današnja brda. Tada nastupa perioda paleocena, kada se na ovim područjima nalaze mnogi slatkovodni bazeni u koje povremeno prodiru more. Iz tog vremena ostali su nam ugljenonosni kozinski vapnenci, u kojima se nalaze čuveni istarski rudnici. Na paleocen su se dalje staložili slojevi morskog eocena, koji su zastupani sa alveolinskim i numulitnim vapnencima, te fliškim pješčenjacima i laporima. Nakon toga nastupili su opet jaki orogenetski pokreti, nastupa regresija mora, dolazi do boranja i dizanja terena, stvara se polako današnje lice Istre. I zađivljeni tim stvaranjem Prirode, nismo niti opazili, kada je sunce već duboko zašlo na zapadu, pa smo po sumraku krenuli put naše baze.

Detalj sa geološkog kartiranja Učke

Foto: M. Malez

Iz povijesti Jankovca na Papuku

Najomiljenije i najpoznatije planinarsko izletište Slavonije je Jankovac pod obroncima Papuka, u visini od 475 m. Pod visokom granitnom stijenom — u kojoj je uklesana grobnica g. 1861. preminulog voćinskog vlastelina Josipa Jankovića, a iznad nje špilja čuvenog slavonskog hajduka Maksima Bojančića, koji je ovuda hajdukovaod od g. 1850.—1862., te s jakim špiljskim izvorom na samom podnožju ove pećine — pružila se čistina sa tri umjetna jezera, ispod koje je miračna sutjeska s brzicama potoka Kovačice i druga okomita stijena, preko koje se ruši jankovački vodopad. Otvaraju se tu vidici, kojih nitko ne bi pretpostavljal prolazeći slavonskom ravnicom. Ovaj je kraj Slavonije iznenadenje za sve, koji prvi put ovamo dolaze, njegova raznolikost usred šumske tišine privlači, zato je i postao glavnom izletnom točkom u slavonskom gorju.

Jankovački zaravanak, nekada također pokriven gustom šumom, ima tradiciju od preko podrug stoljeća, samo što prva povijest Jankovca nema nikakve veze s planinarstvom, već sa — industrijom. U starim, neprohodnim bukovim šumama Papuka počeli su od polovice 18. stoljeća u velike paliti pepeljari najkrupnije bukve radi dobivanja pepeljike (potaše), a u vezi s ovim osnivane su kasnije pod Papukom i staklane. Tako nastalo je staklana u Jankovcu, Drenovcu, Dubokoj i Zvečevu. Njukavih točnjih podataka ne nalazimo o tim staklanama u djelima, što obrađuju povijest naše industrije, trebat će ih tek skupljati. Prvu vijest o Jankovcu nalazimo u matici krštenih voćinske župe, u kojoj je zapisano, da se 16. IX. 1801. u »staklani na Skakavcu« rodio sin Petra Perlića, pridošlice iz Sigeta. Kod kasnijih upisa tumači se, da je ova staklana na Skakavcu iznad Drenovca, a u matici umrlih nalazimo 14. VIII. 1802. po prvi put za Skakavac i naziv Jankovac (»Jankovacz seu Skakavacz«), pa se kasnije naziv Skakavac više i ne spominje, iako je u narodu još i danas za jankovački slap poznato staro ime Skakavac.

Redaju se u maticama i kasniji upisi s imenima jankovačkih staklara, ali oni postaju sve rijedi. Posljednji upis javlja se 7. III. 1822., u koje je vrijeme nekako morala prestati s radom jankovačka staklana, pošto je njen rad preuzela novoosnovana niža staklana u Slatinskom Drenovcu, podignuta uz potok Šumećicu, a koja se prvi put spominje u maticama g. 1818. Od jankovačke staklane preostala je samo hrpa kamenja iznad jankovačkog slapa, zatim tri preostala kamena nadgrobna spomenika na nekadanim jankovačkim tvorničkim groblju, posve pokritom bukovom šumom, s napisima iz g. 1806. i 1834.

Bukova bi šuma uskoro opet prekrila cijelu ovu uvalu, da si ovdje, u šumskoj pustoši, nije našao sjedište aristokratski čudak i samotar, voćinski vlastelin Janković, po kojem je ovaj kraj i dobio ime.

Od tog vremena počinje izletnička povijest Jankovca. Mnogi su ovamo dolazili. Već su ga g. 1895. posjetili prvi slavonski planinari, članovi osječkog planinskog društva »Bršljan«. Mnogo se i pisalo o njemu, postoji o njemu čitava ogromna literatura, koju ćemo morati, kao što rade Slo-

venci s Triglavom, skupljati iz starih zaboravljenih knjiga i časopisa, da je sačuvamo i za buduća pokoljenja. Zanosnim, prebjunim, pjesničkim riječima, padajući u hvalospjeve, opisuje tako Jankovac već dalmatinski hrvatski preporoditelj Mihovil Pavlinović (»Puti 1867.—1875.«, Zadar, 1888.), a postanak i tadanje stanje Jankovca pod komac 19. stoljeća opisuje Dragutin Hirc (»Lijepa naša domovina. Zemljopisne slike«, sv. I., 1891.) ovim riječima:

»Današnji Jankovac zvao se je prije Drenovac i tu bijaše staklana kao u Zvečevu i Dubokoj. Kad su šumu isjekli, ostade na vrh planine ravan čistac, a kuće sagradene za staklanu počeše se raspadati. Ondješnji vlastelin Josip Janković odluči, da će ovaj kraj upitomiti i tu boraviti. Odrekao se sjaja i dvorova, sagradio umjetno jezero, slapove, vodoskok i priprostu kućicu, u kojoj je boravio. Napokon mu je ovaj kraj tako omilio, da ga obuzela želja, da i poslije smrti počiva u naručaju bujne prirode. U živu stijenu dao si uklesati grobnicu, gdje se svake godine služe za nj zadušnice.

Cim si se na Jankovac uspeo, pada ti u oči vodoskok, a iza njega milovidan slap. S ovisoka mjesta ruši se slap u dubljinu, a iz dubline skače voda u vis i nadmašuje sam slap. Popneš li se do slapa, evo pred tobom bujne ravnice, a usred nje maleno jezerce, koje privaža vodu slапu i vodoskoku.«

»Na Jankovcu ima i vlastelinski dvorac, pristupan svakomu. U jednoj dvoranji bijaše prije glasovir, zatim knjiga spomenica, u kojoj je mnogi putnik žarku domoljubnu misao zapisao, pa i koju pjesmicu ispjевao.«

Kojih 15 godina kasnije, u »Prirodnom zemljopisu Hrvatske« (knjiga I., 1905., str. 312.), nakon što je potanko opisao raslinstvo Jankovca, piše o njemu Hirc ovako:

»Prama zapadu uzdigla se 10—14 m visoka granitna stijena, tu crna, tamo od močika (Kalktuff) žuta, šupljikasta, zarubljena bukvama. Preko ove stijene lazi voda, te odmah pada u šest trakova, hrli preko podnožne kose stijene pod most, rastaće se u rastoke i slijeva u zajedničko korito. Prije, što će ovamo, baca se u vis iz vodoskoka, hrli u zelenu vodnicu, otkuda se ruši poput skorupa bijelom pienom i razbija na granitnim stijenama.

Svrneš li na desno, pada ti oko u daleku mračnu sutjesku, kojom se valja i bući Drenovac, da mučen među stijenama i liticama, izbjiga na sunce božje. Tu se kod mosta podigla ogromna stijena kao polutka, na kojoj se dijeli voda, bolje piena, u dva traka, optječući je s obiju strana. Ovi se trakovi poslije sliju i slapom sunovraćaju u glavno korito.«

»Dalje od mosta ima zaravanak sa cvjetnim livadama, a na njima dvorac pokojnoga Jankovića, zasjenjen ogromnim lipama, tu je i lugarnica. Na lijevo su dva jezera, a na kraju pod visokim brijegom silna stijena, na kojoj se bijeli krst; to je Jankovićev grob.

Danas je vlastelinski prizemni dvorac pust, a pusta je i plesna dvorana, u kojoj bijaše nekoć živahno. Ima soba u kojima mogu putnici prenoći, a i knjiga-sponenica u koju mogu, opojeni krasotama prirode, iskresati nekoliko rodoljubnih misli. Kad se odmaraš pod medonosnim lipama i kružiš okom po blizim bregovima, ne bi slutio, što li krije priroda iza lugarnice, što se tamо zbiva. Podi da vidiš! Spustiv se nizdolicom, začuješ šum, tutanj i trijes potoka Drenovca; koji je granit sapeo sa sviju strana. Stazica se spušta k obali u koju bregovi strmo padaju i tu trebaš da svrneš okom na desnu stranu.

Tu je Jankovac osobit, tu je veličajan! Daleke, na 20—30 m visoke granitne stijene pružaju se do jankovačkog slape, tu žuto-zelene od nekog lišaja, tamo tamnozelene od mahovine, u dnu izšupljene, ozgor sunovratne, prijeteći da te sataru poput crva. Veći dio ovih granitnih stijena pokrio je močik, koji je staložila voda. Na jednom mjestu dovalio se ogroman balvan i stvorio sutjesku, kojom ti se valja provući, a ideš u toj zaglušnoj buci, u tome sumračju, s nekim neobičnim strahom, utegnuv dušu u sebe.

Put, što se tu probija,
nešto je prirodan, a nešto ga
uklesala čovječja ruka i smje-
stila kamene stube, koje vode
do slapova i vodoskoka.«

»Lijepim utrenikom, a
gluhom šumom dolaziš do gor-
njega jezera, nad kojim je bijela
stijena, a u njoj špilja-
grobnica. Zavineš gustom hla-
dovinom dva tri puta i dodeš
pred grob, kakovu u domovini
ne ima prenca. Sesnaest drve-
nih stuba u dva reda prislo-
nilo se o stijenu, a kad uzadeš
evo te pred željeznim rešet-
kama, kroz koje zagledaš na
8 m dugu, 3 m široku i na 2—3
m visoku špilju.

U srijedi stoji žrtvenik
od crvena mramora, a na nje-
mu dva sveca, četiri svjeć-
njaka i propelo. U tom žrtve-
niku počiva Janković, a na
prednjoj strani čitaš zlatnim
slovima uklesan ovaj natpis:

„Josip pl. Janković od
Pribirda i Vućina, cara Leo-
polda izred. ordena kavalir i
kraljevski komornik. Rodio se
15. januara 1780., preminuo
31. juna 1861. Vječna mu spo-
men“.«

»Špilja u kojoj počiva
Janković, od prirode je stvo-
rena, te bijaše prvo bitno do
5 m visoka, u dnu 3 m široka
i ovu su šupljinu do vrata za-
sipali kamenom i podzidali.«

»Nedaleko Jankovićeva groba leži mračna i hladna Maksimova špilja, do koje
ti valja poći šumom uz liticu. U ovu da se špilju zaklanjao glasoviti hajduk Maksim
Bojanjić iz Mrtovljaja, polja požeškoga, koji je hajdukovaod g. 1850.—1862., kad
je pao u ruke nekoga četnika Ogulinca. Maksim bijaše strašilo spahijama, ponos
seljacima, za koje je više puta i porez podmirivao. Zaludu se četnici, zaludu cijeli
vojnički puk spremao na razbojnika, kad mu bijaše svaka seljačka kolibica zbog.
Kad bi ga bili zaokupili, nestalo je Maksima, kao da ga je zemlja pozobala. On
je tada mirno počivao i spavao u ovoj špilji, tu se hranio i napajao, tu primao
prah i olovo. Napokon se Maksim svojom slavom razbludio i propao, pa stao
dodijavati zadrugarima svoje ljubovce, ovi ga potpazili i jednoga je dana izdahnuo
grješnu dušu svoju.«

»Dvije su špilje uporedo, piše Pavlinović, jedna na pokoj mrtvima ostancima
ljubitelja prirode, druga, na pričanje pustajinskih pustolovina; prošlost obje zaodi-
jeva svojom otajstvenom koprenom. Iz te javljaju i kreću ti duši, sad kao zraci
blage svjetlosti, sad kao bljeskovi užasnih tmina, uspomene i blage i užasne. Uz
sjetni pogled na stećak, uz pijev slavuljev, uz ljesk tihе vode, uz romon vira;
pri njihu lelige, pri miru majčine dušice, pri rajskej ljepoti prirode: bljesne haj-
dučki posmijeh, užas pohare, blud i krv.“«

»Ipak, samotnik i pustahija jankovački, oba su nešto srodnna imali na duši;
oba je mučilo neko vjedogonjstvo, koje jednog naputi u vilovnjake, a drugogā u
razbojниke.“«

Jankovački slap

Foto: Miro Matošević

Mnogo je pisao o Jankovcu i požeški povjesničar Julije Kempf. Pisali su o njemu i osječki, požeški i zagrebački listovi, »Hrvatski planinar« i »Naše planine«. Već sama literatura o Jankovcu može da slavi svoju stogodišnjicu.

Kada propadoše Jankovići postadoše gospodarima Jankovca šumski magnati baruni Guttmanni iz Belišća, koji si ovdje oko g. 1920. također sagradiše lovački dvorac. Iza prvog svjetskog rata počelo je za Jankovac novo doba, nisu ga više posjećivali samo pojedinci, već i šire mase. Osnovana su planinarska društva diljem čitave Slavonije, te Jankovac postaje stjecištem slavonskih planinara, napose osječkih i požeških. Po Jankovcu nazvala se i osječka podružnica Hrvatskog planinarskog društva, koja je dne 3. VI. 1934. na Jankovcu uz ogromno sudjelovanje naroda (u spomen-knjigu upisalo se taj dan 690 izletnika!) otvorila prvi planinarski dom u Slavoniji, opskrbljenu prizemnicu iz kamena s mansardom i s drvetom natkrivenom terasom. U zgradbi bila je velika blagovaonica i skupno ležiste, svega je bilo u njoj oko 20 ležaja. Poslije otvaranja planinarskog doma posjećivanje Jankovca još više se povećalo. Mnogo je tome doprinijelo i to, što su na uskotračnoj pruzi Guttmannove Slavonske podravske željeznice ljeti za Osječane uvedeni posebni nedjeljni izletnički vlakovi. Iako je za 113 km ove pruge od Osijeka do Drenovca trebalo prosvjetiti u vlaku preko šest sati, na Jankovac je dolazio toliko izletnika, da je planinarski dom uskoro postao premalen, pa je osječka podružnica HPD-a uz stari dom nadogradila dvostruko veći novi dom, kamenu prizemnicu s mansardama, u kojoj je uz 3 skupna ležista bilo i 5 posebnih soba za izletnike, svega je u njoj bilo oko 30 ležajeva. U zgradu je bila uvedena i instalacija za vodovod i za sanitarni uređaj. Proširenje doma dovršeno je bez ikakvih svečanosti 10. VIII. 1940., u predvečerje drugog svjetskog rata, stoga se planinari njime nisu mogli dugo služiti.

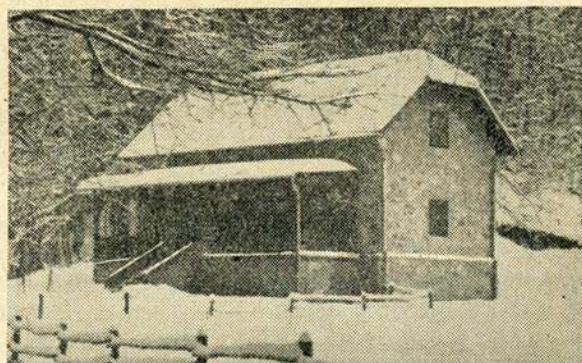
Prema knjizi posjetnika posjetilo je dom g. 1934. iza njegova otvorenja još 64 izletnika, g. 1935. — 554, g. 1936. — 600, g. 1937. — 428, g. 1938. — 499, g. 1939. — 576, g. 1940. — 636, g. 1941. — 534. Već 20. XI. 1941. došlo je u Drenovcu do prvog oružanog napada na ustaške ustanove i time započele borbe, stoga je g. 1942. prestalo planinarenje. samo su 5. travnja upisana u spomen-knjigu tri osječka planinara. Dne 6. travnja upisala se u nju 3 ustaše, a 11. travnja također 3 ustaše, ali se istoga ovoga dana iza njih upisala i dva partizana, »Junak« i »Uča«. Obzirom na prilike blagajnik je na to dao ovu knjigu dopremiti u grad i time je spasio. Narodno-oslobodilačka vojska zaposjela je međutim čitavi Papuk, pa je radi toga, prema podacima bivšeg poručnika J. A. Tome Ivkovića iz Drenovca, Begićeva bojna o Novoj godini 1943. s obronaka Sokoline minobacačima zapalila i planinarski dom i Guttmannov lovački dvorac i vlastelinsku lugarnicu. Osfadoše samo goli njihovi zidovi.

G. 1945. našli su planinari ovdje samo garište. Ni izletnici ni planinari nisu se imali kamo skloniti, a baš tada svi su se opet bili zaželjeli prirode. Ogromne svote bile su potrebne za obnovu planinarskog doma, pa se i do njih došlo. Gradski Narodni odbor u Osijeku stavio je na raspolaganje potrebeni novac i novoosnovano Planinarsko društvo Osijek počelo je dne 14. XI. 1950. s obnovom i proširenjem planinarskog doma. Daljnje velike iznose dao je PSH i ponovno Narodni odbor grada Osijeka. Pomogli su i drugi prijatelji planinarstva i zalaganjem članstva uspjelo je dovršiti

izgradnju doma i njegova najnužnijeg uređaja, te je treći planinarski dom na Jankovcu, velika jednokatnica s mansardnim prostorijama dne 30. studenoga 1951. g. svečano otvoren. Dom je u velike proširen, pojedini dijelovi su dograđeni, uveden je vodovodni i električni uredaj, otvorena terasa je izidana i ustakljena, te tako proširena blagovaonica, a nad njom podignuta nova otvorena terasa. Prijasne mansarde izgrađene su kao pravilan kat, dok su na tavanu izgradene nove mansardne prostorije za skupna ležišta, tako da ima sada u domu oko 80 ležaja. Trebat će još mnogo truda i novaca za potpuno dovršenje doma, te za nabavu uredaja i stilskog namještaja, međutim dom je već i sada ljeti i zimi opskrbljen, otvoren našim najširim narodnim slojevima, svim prijateljima prirode. Jankovac ima sada opet mogućnost, da postane središnjom točkom izletništva i planinarstva Slavonije.

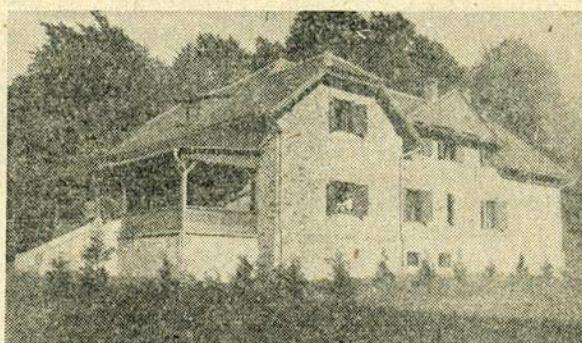
Osim poboljšanja prometnih prilika tome je preduvjet, da se zaštiti priroda Jankovca, koju se posljednjih godina toliko uništavalo, pa je čak radi izgradnje šumske pruge za sjeću šuma u dolini Kovačice bez potrebe minira-

njem uništena čitava zapadna stijena jedinstvene prirodne sutjeske Kovačice, baš na podnožju jankovačkog slapa. Stoga je Planinarsko društvo u Osijeku ponovno predložilo, da se Jankovac sa svim njegovim dolinama, kao najdivniji kraj Slavonije, s povjesnim značenjem u borbi protiv okupatora, proglaši narodnim perivojem i tako barem za kasnije naraštaje spasi ono što je još preostalo.

I. Dom na Jankovcu

Foto: Miro Matović

II. Dom na Jankovcu

Foto: Dragan Eger

III. Dom na Jankovcu

Foto: Dragan Eger

Mirko Zgaga:

U zaledenom Teufelskampu (3564 m)

Uspon izveli 4. IX. 1951. zagrebački alpinisti Siniša Lešić, ing. Ivo Gropuzzo i Mirko Zgaga. Trajanje ture po lijepom, hladnom vremenu je 9 sati. Ocjena: srednje teško, mjestimično vrlo izloženo.

Prokrstarili smo već cijelu okolinu Grossglocknera, pa nam je upravo prijao dan odmora, kojeg smo radi snijega i kiše bili primorani uključiti u naš boravak u Višokim Turama. Tu smo večer proveli u ugodnom raspoloženju uz pjesmu i igre u maloj Hoffmannshütte. Malo je bilo nade, da će se sutra moći na bilo kakvu turu, pa se nismo ni žurili na počinak.

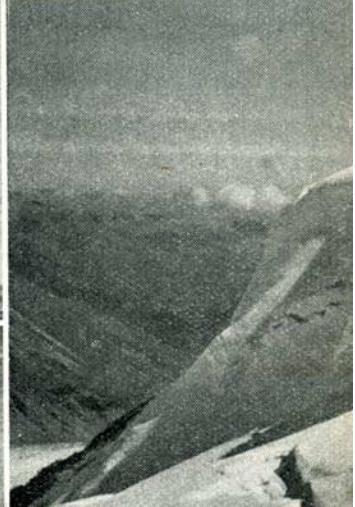
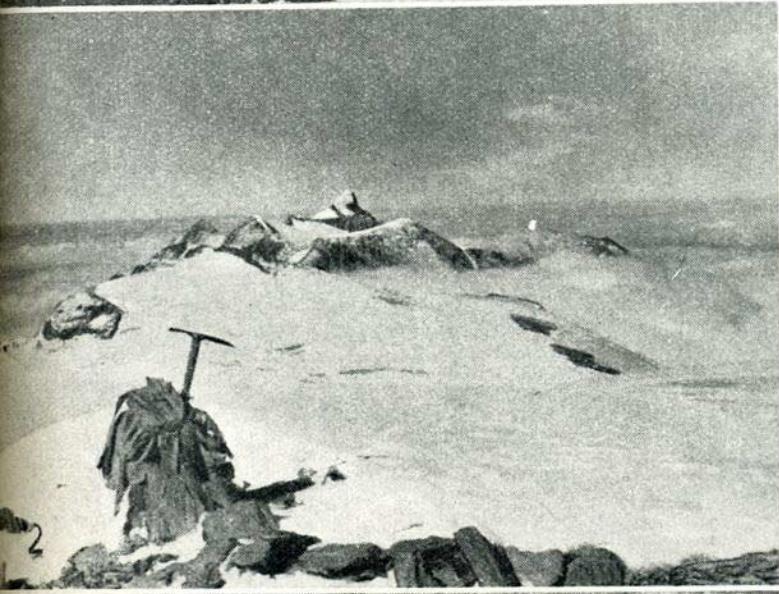
Rano su nas već probudili glasovi, koji su dopirali izvana. Odmah smo upitali kakvo je vrijeme. Saznavši, da je vedro, skačemo iz kreveta, spremamo naprtnjače i pripremamo si doručak. Svatko je imao svoju zadaću, a to smo morali uvesti radi toga, jer smo svi htjeli biti u kuhinji, gdje smo imali prilike sticati kuharske vještine i učestvovati u satovima njemačkog jezika uz pomoć ljubazne i naklonjene nam domaćice Hilde.

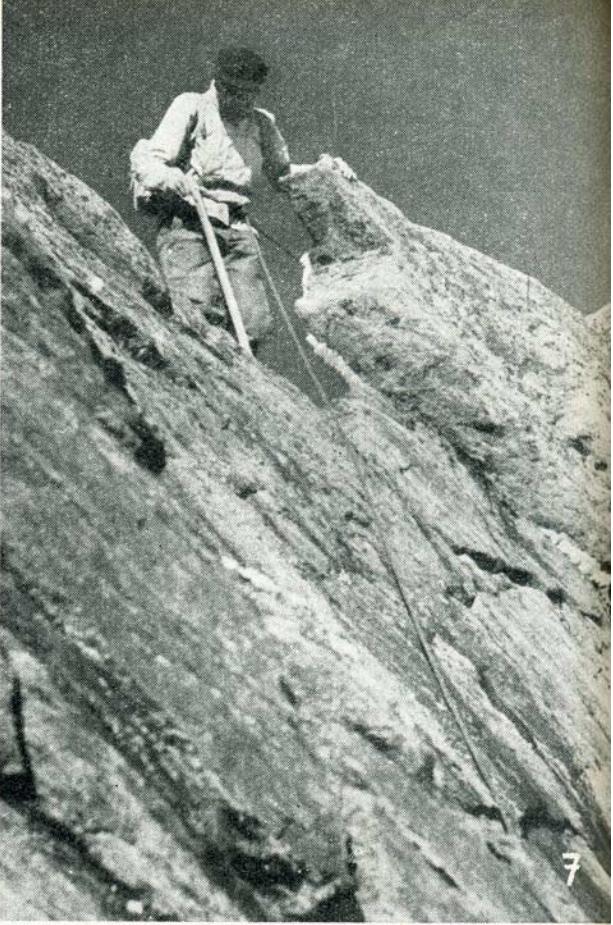
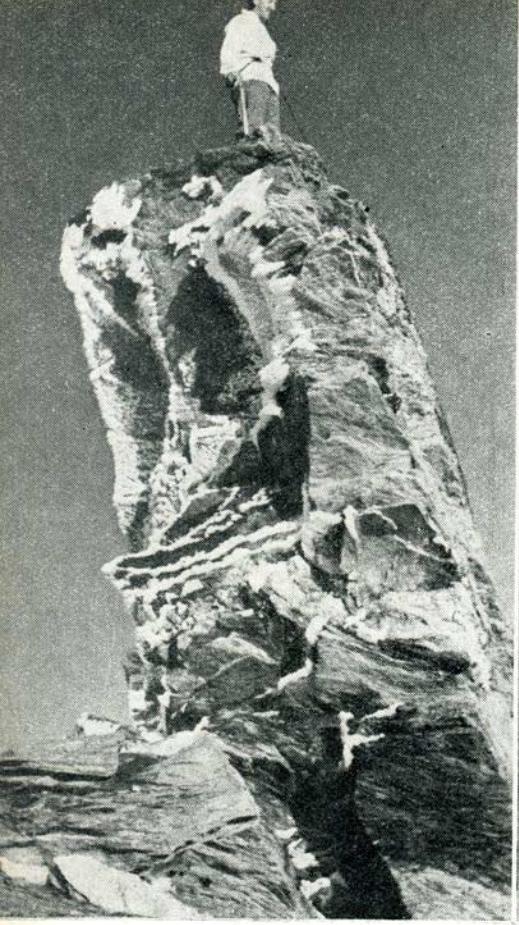
Do Oberwalderhütte brzo smo stigli po već poznatom putu. Nakon odmora, jela i dogovora, pao je zaključak: danas će naša trojka na Teufelskamp. Uspon namjeravamo izvesti izravno preko ledenih pukotina i rasjeda u sjeveroistočnoj stijeni, prebaciti se na istočni greben, te njime produžiti na sam vrh. Dalje smo namjeravali prosljediti na Romariswand-Kopf (3511 m), Schneewinkel-Kopf (3478 n) i Eiskögele (3484 m), pa se sa tog mjesta vratiti kući.

Novo napadali snijeg otešavao nam je sam uspon. Brojne pukotine na Gornjoj Pasterci (Oberste Pasterzen Boden) bile su posve prekrivene snijegom. U velikom luku oprezno smo se približavali mjestu, gdje je trebao da započne uspon. Daleko u lijevo pustili smo odred austrijske policije, koja je pod stručnim vodstvom održavala svoje vježbe iz zimske tehnike u ledenim pukotinama Pasterce. Nešto dalje doprla su i dva mlada Engleza sa vodičem, koji ih je poučavao o upotrebi alpinističkih pomagala i vodio preko brojnih pukotina. Jedino se naša mala hrpica Hrvata usudila bez vodiča prodrijeti direktno prema Teufelskampu! Sami smo se pitali: kako ćemo preko ledenih skokova? Ta nemamo niti klinova za led, niti dereze »dvanajsterke«! Ali polet i želja za jednim usponom u zaledenim stijenama »tritisućalka« bili su jači.

Stigli smo na podnožje. Kratak odmor, jelo i dogovor o mogućnostima prolaza. Do prvog ledenog odloma uspinjemo se čunjastom snježnom sponom. Tu nas već čeka čisti led. Pola dužine užeta moramo sjeći stepenice. Iza toga je nešto mekša površina, i već smo kod prve velike rasjedne pukotine. Izgled joj je vrlo lijep. Unutrašnjost je osvijetljena bliјedom, plavozelenom svjetlošću, koja postaje sve tamnija, te prelazi u dubini u potpuni mrak. Brojne ledene sige podsjećaju me na naše pećine u kršu, samo što je ovo prelijevanje boja znatno ljepše.

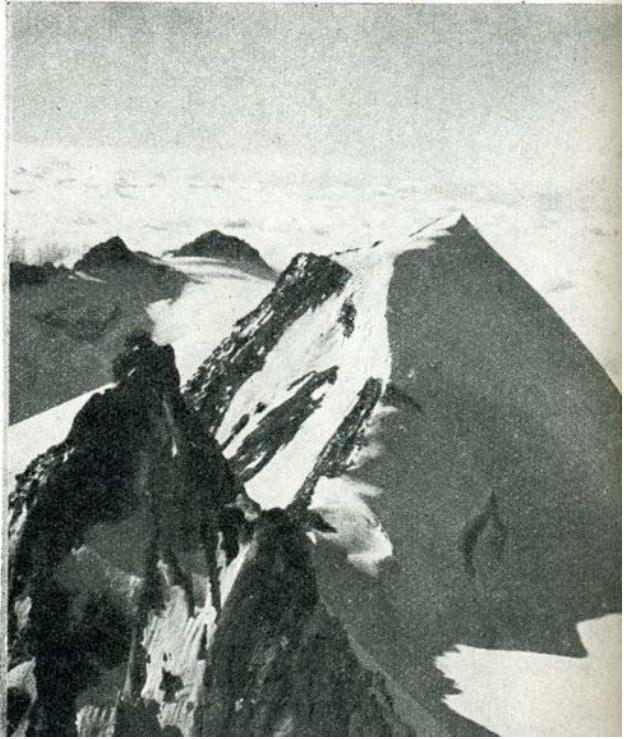
Zaobilazimo malo tu ledenu pukotinu, pa preko dosta čvrstog snježnog mosta dolazimo u područje zaledenog zrnatog snijega (firna), gdje se već lakše hoda i ne treba kopati stepenice. Još malo vijuganja između pukotina, te po koji direktni prijelaz pukotine i već smo na blagoj padini. Problem ulaza je dakle već za nama!

1. Grebenska tura po gorskem lancu Grossglocknera (O 1)
2. Pogled s Teufelskampa prema Wiesbach Hornu (O 4)
3. Pogled u pukotinu nije ugodan (O 2)
4. Pokraj hladne dubine (O 1)
5. Ledenjačka pukotina na padinama Teufelskampa (O 3)
6. Na »kulic u grebenu Romariswanda (O 6)
7. Silaz sa oštice grebena
8. Zubac u grebenu Romariswanda, u pozadini greben Schneewinkelkopfa (O 5)

- a) Teufelskamp — 3564 m
- b) Romariswand-Kopf — 3511 m
- c) Schneewinkel-Kopf — 3478 m
- d) Eiskögele — 3484 m

Pitamo se, kako ćemo savladati onaj gornji zaledeni i razlomljeni dio prije same vršne piramide? Odlučujemo se za srednji prolaz. Mnogo nas je zadržala dugačka pukotina, preko koje smo našli prolaz tek pošto smo je daleko zaobišli. I eto, već se približujemo vršnoj piramidi; uspijemo se njenim strmim sjevernim bokom. Padina je u sjeni, snijeg je zaleden, a strmina velika. Kopamo stepenicu za stepenicom. Ivo, koji ide prvi, kupa se u znoju, dok je Siniš i meni hladno, te pomalo drhcemo, dok napeto promatramo rad prvog penjača. Kako bi nam bili potrebni klinovi za led! Ovako se možemo samo osloniti na osiguranje preko roga.

Ne govorimo mnogo. Samo nakon svake duljine užeta pitamo Ivu: »Jesi li već na hrptu?« »Ne!« i nastavlja se kopanje stepenica uz zujanje odbijenih krhotina leda pokraj Siniše i mene.

Konačno vidimo Ivu u sunčevoj svjetlosti! Znamo da je blizu hrpta, znamo da je kraj sa ledom i zimom. Brzo smo kod njega, pa zatim svi skupa izlazimo na hrbat. Kako se sada ugodno hoda, kada se opet može stajati cijelim stopalom. Još malo, i već smo na zasnteženom vrhuncu! Tek sada saznajemo, u kakvoj smo bili opasnosti. Ivi je pukao okov glave cepina, pa nije mnogo manjkalo, da otpadne i cijela glava! Dobro je što je glavni i najteži dio ture već bio za nama.

Pogled je sa Teufelskampa vrlo lijep. Prema sjeveroistoku strši u daljini šiljak Wiesbach Horna, a pod nama se prostire cijeli naš put, koji vijuga podnožjem Johannisberga. Prema zapadu vidimo Sonnblick i cijelu Venediger-skupinu, čiji vrhovi strše iz maglenog mora.

Nastavljamo našom turom. Silazimo hrptom Teufelskampa, pa se uspinjemo na Romariswand. Uskoro smo na vrhu. Pred nama su nove poteškoće: oštar, šiljasti greben bez snijega! Njime se moramo spustiti u škrbinu, da se zatim ponovno uspnemo na slijedeći zubac, koji izgleda strašno nepristupačan. Ali stijene se mi ne bojimo! Njoj smo dorasli, jer smo za borbu s njom i dolično opremljeni. Oprezno se spuštamo, pa zatim opet uspinjemo. Greben je pločasto uslojen, a sastoji se od kloritnog i mjestimično tinjčevog škriljeva. Sav je izmravljen i rastrošen. Još malo i preći ćemo cijeli greben Romariswanda! Nekoliko oštrica i kula, koje su sa svih strana odsječene, priječe nam put. Preko nekih prelazimo, neke zaobilazimo ili priječimo, i već smo stigli na lagani, blago nagnuti teren.

U ugodnoj šetnji uspinjemo se hrptom na Schneewinkel-Kopf, krećemo i dalje prema Eiskögele-u, ali već je kasno, pa ne idemo na njegov vrh, nego se lagano vraćamo.

Sunce je zašlo za skupinu Venedigera, pa se njegovi zraci samo još probijaju kroz duboke klance i škrbine. Prošao je naporan dan, a ipak smo svi sretni i zadovoljni. Tu smo osjetili da je u biti alpinizam jednostavan, samo što se često komplicira! Treba ga samo tražiti u prirodi, po vrhuncima, pa će ga svatko osjetiti na svoj način!

Mnogi ljudi me pitaju, da li za vrijeme uspona mislim na opasnosti, na svoj posao, na svakidašnji život. Njima bih mogao ovako odgovoriti: Planina me okupira potpuno! Za vrijeme teškog uspona mislim samo na tehniku uspona, i bavim se samo onim stvarima, koje mi olakšavaju uspon i smanjuju opasnosti. Užitak na vrhu i odmaralištima je kratak ali obilan! Jedan doživljaj u planini, ljepota prirode, ili jedan težak uspon, gdje čovjek uloži sebe cijeloga, daje toliko, da se može godinama o njemu razmišljati, uživati, te ga u mislima ponovno proživljavati!

O Velebitu

U nizu naših prekrasnih planina posebno mjesto zauzima Velebit. Pod utjecajem morske (sredozemne) klime sa zapada i kontinentalne sa istoka nastali su posebni kraški oblici te goleme planine, tako, da se na njoj odražavaju sudari tih dviju klima, kako na oblikovanju planinskih visova i udolina, tako i na raznolikosti njezine vegetacije. Velebit počinje kod prevje Vratnika nad Senjom, a završava kod rijeke Zrmanje, te pripada dinarskom planinskom sistemu. Duljina mu iznosi 165 km, a prosječna širina oko 13,5 km. Velebitski masiv sačinjavaju uglavnom vapnenac i dolomitsko kamenje, pa prema tome spada u red kraških planina. Dijelimo ga u tri dijela: sjeverni od Vratnika do Velikog Alana, srednji do ceste Karlobag—Gospic i južni do rijeke Zrmanje. Obiluje nizom vrhunaca iznad 1600 m nadmorske visine.

Velebit je uopće slabo pristupačan i nastanjen, pa još uvijek u svojim njedrima čuva djevičanske kutiće nedirnutih prašuma gdje još nije stupila ljudska nogu. Glavne ceste prosijecaju ga poprijeko, pa su nekoje od njih od naročite saobraćajne važnosti, kao cesta Senj—Žuta Lokva—Otočac—Gospic—Knin koja je kao put postojala još za rimskog imperija. Druga važna cesta polazi od Sv. Jurja preko Oltara na Krasno—Otočac. Treća cesta probirja se od Jablanca do Kosinja. Četvrtu spaja Karlobag i Gospic, peta Obrovac—Sv. Rok i šesta Obrovac—Gračac. Uz samu morsku obalu do Karlobaga vodi primorska (Molinarijeva) cesta. Osim tih cesta prolaze Velebitom u raznim pravcima slabiji putovi ili vrletni nogostupi nazvani kozje staze. Po hrptu Velebita od Oltara pa na jug kroz Rožanske Kukove vodi prekrasan planinarski put koji je u turističke svrhe izgradio ing. Premužić, poznat pod imenom »Premužićeva staza«.

Za planinare i turiste postao je Velebit tek u novije doba pristupačan kada su sprovedene markacije i izgrađeni skromni planinarski domovi. Razumljivo je da je ratni vihor zahvatio i Velebit, te razorio i njegove tihe planinarske kućice, pa je tako i opet poslije rata ta planina postala nedohvatnim ciljem naših planinara.

Tek 1950. g. Planinarski savez Hrvatske energično je pokrenuo pitanje obnove i proširenja planinarskih objekata po Velebitu. Povodom toga 1951. g. stavljeni su pod krov planinarske kuće na Zavižanu pod Vučjakom (1645 m) i druga na Bačić-Kosi u srednjem Velebitu. Ti domovi pravljeni su po modernim načrtima i nakon potpunog dovršenja moći će pružiti planinaru sav potreben komfor. Osim tih objekata, u planu je obnova i izgradnja još čitavog niza planinarskih kuća i skloništa. Vjerujem da će idućeg ljeta Velebit moći da primi velik broj gostiju koji će promjeti kroz čitavu našu zemlju glas o njegovim ljepotama i čarima blistavih panorama koje se jedino mogu vidjeti sa njegovih vrhunaca.

Za veće ture naročito je prikladan sjeverni Velebit sa svojim poznatim Rožanskim Kukovima i Zavižanom. Planinaru se uz uspone na taj dio planine pruža ujedno i lijepa prilika, da obide Plitvička jezera i Švicu,

a isto tako da se prije nego što poduzme planinske uspone i okupa u prekrasnom fjordu Zavratači kraj Jablanca.

Promatrajući po ljetu za lijepih dana sa otoka Raba ili Baške na Krku impozantnu gromadu sjevernog dijela Velebita, vidimo niz gordih vrhunaca iznad kojih se odmaraju i izvode čarobne nebeske igre laki bijeli oblačići. Rijetko je moguće primijetiti nad tim vrhuncima znakove potpuno mirne, stišane atmosfere. Surova i ogoljela zapadna strana planine strmo se diže pred nama iz mora, a po njoj su se poput prestrašene jagnjadi zbili u hrpicu po manjim zelenim gajevima ili vrtačama siromašni podgorski zaseoci. Ispod i oko samih vrhunaca opaža se dosta bujan pojasi zelenila koji ovoj goloj primorskoj strani u onim visinama daje čar trajnog proljeća. Prema silovitim vrhovima probijaju se vijugave stazice i srce u nama zadrhće kad spazimo na njima pokrete živog bića. Ti putovi koji izgledaju kao da vise između plavog zrcala mora i nasmijanog nebeskog svoda podsjećaju nas na vezu sa titravim stazama nebeskih kometa koje lebde i gube se u beskrajnim prostorima. Velebit ima i svoga pjesnika, a to je neumrli Nazor, koji je divnim stihovima opisao veličinu i ljepotu ove planine. Za vrijeme Narodnooslobodilačkog rata Velebit je bio stalno i sigurno uporište naše oslobodilačke partizanske vojske, pa to razdoblje u njegovoj prošlosti čini zasebnu epopeju.

Zimi se nad njegovim tmurnim vrhuncima viju tmaste oblačine ispod kojih se na plavu morskou površinu obara poput razdražene zvijeri poznata ljuta bura. Šibana tim strašnim bićem propinje se morska površina i bijesnim zapjenjenim valovima udara o tvrde litice primorskih otoka. Visoke naslage snijega pokrivaju tada istočnu stranu Velebita, a po opustjelim krajinama prolaze katkada samo zvijeri i nadlijetaju ih rijetke ptice. Velebit je u zimi živa opreka ljetu i pozornica neobuzdanog i razornog djelovanja prirode, pa i tada pruža zasebnu planinsku sliku i pobudjuje naročite zanose.

Sa najviših vrhunaca sjevernog Velebita možemo za vedrilih dana promatrati daleka gorska carstva sve do Julijskih Alpa, a zapeti će nam usput pogled i za dostojanstveni Klek, te pitomu Medvednicu, pa se osvrnuti na sve vrhunce Gorskog Kotara i drugih manjih planina. Panorama koja se otvara pred našim očima, kad pogled svratimo prema moru, ne da se opisati radi svoje veličine i blještave slikevitosti. Otoči, more, obrisi dalekih gora, te igre svijetla i sjene sačinjavaju nezaboravnu sliku koju može pružiti samo neki veći dio svijeta obuhvaćen dalekim neslučenim horizontima. Mi s ponosom možemo konačno i na tim vrhuncima ustvrditi da taj tako lijepi dio svijeta pripada našoj domovini.

Tri slike iz bosansko-hercegovačkih planina

LOKVANJSKO BRDO (JAHORINA)

Popivši dobru bijelu kavu, nakon izvrsno prospavane noći u vrlo čistom i urednom Vojnom odmaralištu na Jahorini, gdje su nas sinoć vanredno ljubezno primili, krenusmo dalje.

Naše teške naprtnjače se opet lagodno smjestiše na našim bolnim ledima, a mi pognuti pod teretom znojimo se već u prvim časovima jakog uspona uz sada pušte drvene skele velike skijaške skakaonice.

Sva sreća da taj prvi uspon nije tako dug, jer smo već, eto, stigli na proplanak Vukeline vodá (1682 m), gdje se podiže lijep trokatni kamenodrveni hotel, na mjestu gdje je nekad bio nešto manji planinarski dom istoga oblika. Planinarskog skloništa, male neopskrbljene kućice Društva planinara u Bosni i Hercegovini više nema, šta više nema ni izvora, Vukeline vode, jer je na tom mjestu drvenjara sa pumpom što crpe vodu za snabdjevanje hote'a.

Napunivši čuture vodom, koje putem nema nekoliko sati, napustimo »nastavane krajeve« i polako se uspinjući izgaženom stazom stignemo za par časaka na poznate i opjevane široke travnjake Gole Jahorine, tog zimskog skijaškog raja. Vrludamo bez pravog puta birajući svaki svoj smjer među krasnim šarolikim evijećem. Jedna vrst svijetloružičastog, skoro bijelog klinčića upadne nam posebice u oči radi jakе narezukanosti latica i ugodna mirisa. Osim toga nailazimo tu i tamo upravo prekrasne primjerke rumenog čuvarkuće (*Sempervivum*).

Zašavši među te blago zaobljene brežuljke obrasle gustom niskom travom, ostavimo svoje stvari i s užitkom, oslobođeni svakog tereta, uspnemo se na najbliži vrh (1850 m) sa kojeg je sjajan vidik koji mu dade ime Pogledine.

Dan je lijep i sunčan, nebo vedro i bistro, a kako je još rano, pogled dopire do najudaljenijih gorskih lanaca i vrhova. Osim onih bližih: Ozrena, Romanije, Kleka, Treskavice i Bjelašnice, tko bi nabrojio sve te dalje: tamo Konjuh, pa Javor, Zlatibor, Durmitor, onda Maglić, Volujak, ondje pač Vranica i Vlašić i tko zna koji sve vrhovi.

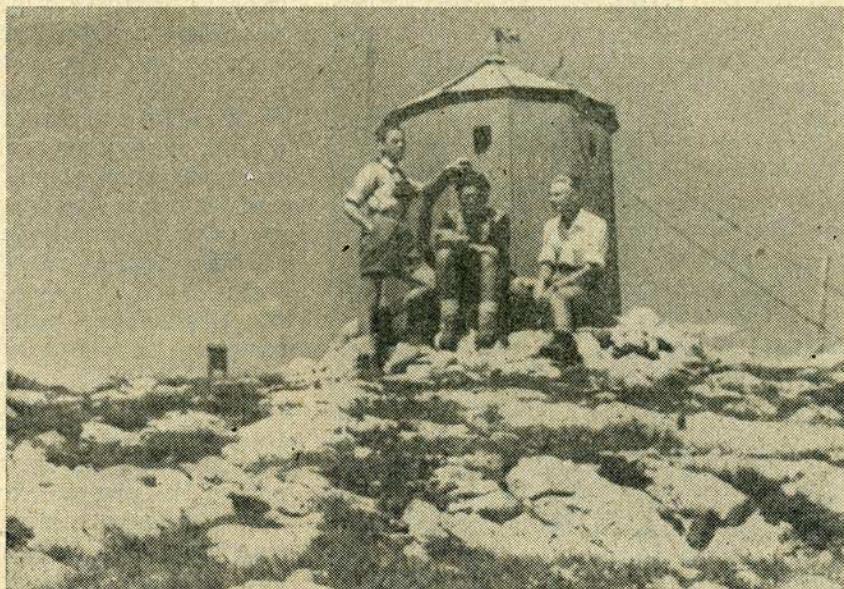
Nažalost ne možemo dugo ostati, jer nas još čeka zbilja dugi put pun uspona i spuštanja. Naprtivši opet stvari napredujemo lagano po nepreglednim livadama. Skoro na svakom koraku nailazimo na skupine seljaka. Kose nisku, sočnu travu što daje ono krepko mirisno planinsko sijeno.

Jedna se livada reda za drugom. Ima ih bezbroj. Gdjegdje koji grmečak ili nisko kržljavo stabalce. Vrijeme odmiče ali smo zato i sve bliže Lokvanjskom ili Klekovom brdu (1913 m), najvišem vrhu Gole Jahorine.

Na mjestu kojim ćemo proći pri povratku, blizu neke na pol presušene lokve, sakrijemo naprtnjače u grmlje i tako se opet slobodni uputimo na sam vrh, koji je sa svih strana obrastao klekovinom. Sa istočne strane je klekovina svojedobno izgorjela i ostadoše samo sive oštре grane poput gusto isprepletenog rogovlja. Ipak se tom stranom laglje uvjeremo i probijemo na kameni vrh.

Uživamo u predivnim dalekim vidicima, a kad nam se oko umorilo i skoro zasitilo ljestvica podignemo maštu kamenu piramide. Okrijepivši se vodom iz čutura uz dva tri bombona vraćamo se našim stvarima.

Ravnajući se po karti, spuštamo se još uvijek livadama i livadama. Što dalje, to se jače nazire u travi kolnik koji vodi preko Ravni u selo Karoviće (920 m) na Crnoj rijeci. Usput nailazimo na dva vrela sa izvrsnom studenom vodom, pa se peremo i obilno namirujemo za sav onaj znoj što smo ga izgubili pod našim teškim naprtnjačama.

Treskavica — Dokin toranj na vrhu Paklješa (2088 m)

Foto: E. Kumičić

PAKLIJEŠ (TRESKAVICA)

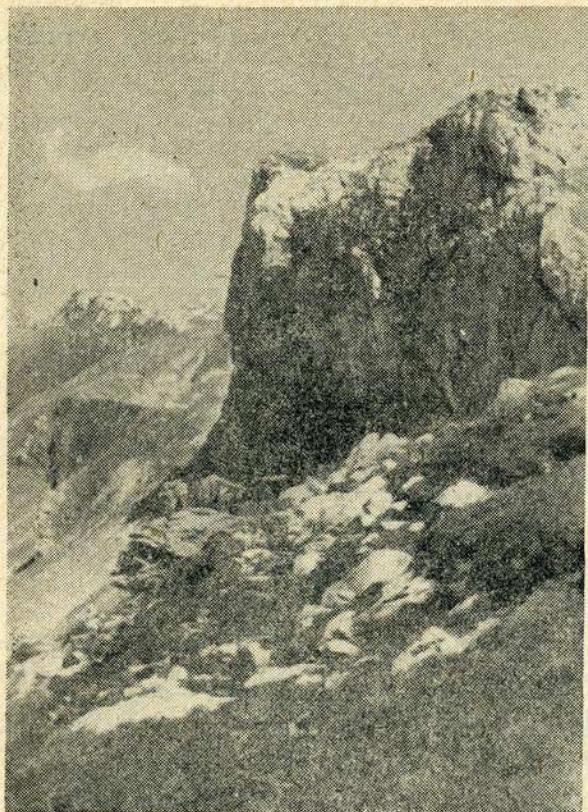
Prvi traci sunca zarumeniše Nikoline stijene nad šumom što opkoljuje sa svih strana Kozju Luku, lijep gorski proplanak sa krasnim izvorom i planinarskim domom (1510 m).

Nedaleko doma pasu konji. Jučer podvečer dopremili su novu gradu i duboku tišinu prekida na mahove cilik njihovih zvonaca.

Usprkos ranom jutru zrak je već topao. Rošne se kapljije brzo ishlapiše i svi znaci obećavaju veliku vrućinu sa omarom, kalkva bijaše i prošlih dana.

Putem, što se odmahiza kuće gubi u šumi, uspijaju se četvorica planinara. Po naprtnjačama i torbama vidj se da nemaju mnogo stvari. Tek najnužnije protiv iznenadne oluje ili kiše; nešto hrane i neizbjegive čuture za vodu.

Nakon par prašnih serpentina, ta jučer je tu prošlo na stotine goveda na povratku sa paše u dolinu, probi se put uz Šišan na livadice pune sićušnih grmova borovnice, pa se poče preko sedla spuštati prema Velikom

Treskavica — Djevojačka stijena (2058 m)

Foto: E. Kumičić

Četvorica drugova, popostavši malo, zaokružiše pogledom na bližu okolicu. Nikoline stijene rastegle se nekako i dobole neki drugi, više gromadasti oblik. Na njih se nadovezala siva stijena Suve Lastve (2003 m) sa svojim sipinama.

No, što je to? Ne miče li se nešto tamo uz ono točilo? Dalekozor približi sliku divokoze, koja zaplašena pobiježe među visoke stijene što joj pružaju zaklon i slobodu. Mora da je zakanjila na vodu, pa je sada potjeraše glasovi planinara, a i vjetrić joj upravo donio miris ljudi.

Pogled luta dalje. Uz sedlo Vratlo zatvoriše na desno cio vidik Čabenske stijene. Ogromne su i veličanstvene. Ruše se na ovu stranu skoro okomito nekoliko stotina metara. Sve su nekako išarane. Tamo gdje se u novije vrijeme odlomila koja stijena, svijetle se žuto, narančasto i crveno, dok je tamo dalje kamen već posivio ili počrnio, a uski se rub zeleni od trave i oštro očrtava prema modrom nebu.

Na nekoliko zaklonjenijih mjesta ima još snijega. Rubovi takvih snježanika počrnili su od staložene nečisti i prašine. Na tim vlažnim mjestima nailaze se još često u kasnom ljetu najranije proljetne biljke za koje je tek sada započeo njihov kratkotrajni život.

jezeru (1548 m). Lijepo je to jezero, kojih 200 metara dugo, a 180 široko. Nije velike dubine. Osobito je lijepo popodne kad se u njem odrazuje modro nebo, te u taj čas daje dojam tihe morske uvale.

Zaobišavši jezero južnom stranom uz koju ima nekoliko manjih izvora, krivuda put među kamenjem i grmljem sve s jedne livadice na drugu kao u velikim stepenicama. Čas je samo jedna staza izgazena duboko u travi, a čas zatim mnogo puteljaka koji se tamo dalje stapaju u jedan.

Uspevši se prodolom ponovno na jednu od tih velikih stepenica otvoriti se pogled děsno u kotlinu što je čini Bijelo jezero (1621 m). Zapravo je, bar sada ujutro u prvim tracima sunca, nekako zelenkasto-smeđe. Nad njim se ustobociila velika barijera Čabenskih stijena, tako da djeluje malo i neugledno.

Sa Vratla se uzdiže greben Čabenskih stijena i treba odmah na desno udariti, premda se onaj nešto dalji greben čini prikladnijim i povoljnijim za uspon. Konačno, čitav je kraj takav, da pri lijepom vremenu ne predstavlja uopće nikakve posebne poteškoće ili napore u hodaњu, jer su sve naokolo livade sad više sad manje strme, gusto protkane kamenjem.

Uspevši se nešto više, pojavi se konačno i najviši vrh Treskavice, Paklješ (2088 m). Nema više ni pun sat do tog vrha na kome je podignuto malo sklonište, pravi pandan Aljaževom stupu na Triglavu, prozvano po zasluznom sarajevskom planinaru Petroviću, Đokin tornanj.

Vidik sa Paklješa je divlje romantičan. Možda je najzanimljiviji prema jugoistoku, gdje se iz kamene pustoši podiže markantni Veliki Trijesak (1924 m). Tu sivu kamenu pustinju Kalinovičke Treskavice, ispresijecamu mnogim škrapama i vrtićama, oživljuje tek nešto malo zelenila na mjestu zvanom Zeleni strug. Prema sjeveru odnosno zapadu pogled nije tako potpun. Zaklanaju ga Čabenske stijene, jer se sam vrh Paklješ nalazi malo iza njih.

Nešto niže od Paklješa je okomita Djevojačka stijena (2058 m) na zapadnom kraju Čabenskih stijena, koja se u svom donjem dijelu nadovezuje na sedlo Prezid. Divlja je i ulijeva čovjeku poštovanje kad gleda njenе ispuçane i rastrgane litice.

Traverzirajući strme livade i sipine, prešavši nekoliko rastrganih omanjih stijena, zaobiđu se Čabenske stijene. Tu je sedlo Prezid. Spuštajući se polako u dolinu raste u lijevo vrh Leljen (1977 m) zaklanajući sve više i više Barice (2079 m), što se protegoše tamo prema Hojti i Bjelašnici.

Još niže, birajući svaki svoj vlastiti put, prošavši uz nekoliko bara sada skoro bez vode, zalazi se ponovno u Nikolino ždrijelo, prodol za Veliko jezero.

Tamo pak odzada iza Čabenskih stijena pomalja se nekoliko puta mala kuća sa sićušnom točkom, što se odrazuje na jasnom nebnu: Paklješ sa Đokinim tornjem.

Prenj — Osobac (2030 m)

Foto: Josip Majer

OSOBAC (PRENJ)

Da vrijeme što bolje iskoristimo, odlučimo posjetiti još i Osobac, 2030 metara visoki vrh, koji obećavaše krasan vidik. Smisljeno učinjeno. Uvezvi samo najpotrebnije stvari ostavismo drugo na brizi Marku i njegovima, što popravljuju kućicu na Jezercu (1700 m).

Sunce pali i žari nemilice, a hlada ni za lijek.

Put na Osobac nije markiran, i s ove strane, sa Jezerca, za normalne je priliike nepristupačan. Idemo dakle okolo, prvo kamenitom stazom prema Crnom polju. Stigavši do limene ploče, koja pokazuje put za Vojno, krenemo jako lijevo sve držeći se neke tako reči neviđljive stazice. Vijuga taj puteljak među kamenim brežuljcima, zaobilazeći njihove vrhove, sad gore sad dolje, no sve pošlako uzbrdo i najednōm eto nas pod samim masivom Osobca. Vrh nam ostade nekako u lijevo, a mi zaobišavši brdo, približavamo mu se sa strane odakle je uspon laglji i bolji.

Popevši se kojih pedesetak metara po ispramom kamenju i preko škrapa punih visoke guste trave, zaustavi nas šum kamenja što se rušilo niz nedaleke stijene. Svrnuvši pogledom uz greben, opazimo prvo dvije, pa onda i više glava divokoza inače sakritih stijenama. Stojimo kao uko-pani i dodajemo dalekozor jedan drugome uživajući u rijetkom prizoru. Sad nestade glava, no za čas opazimo oko petnaest divokoza kako skaču po stijenama grebena, da se naskoro izgube iza neke sive litice.

Zamalo eto nas na sedlu, odakle možemo dobro odrediti naš daljnji uspon. Traverzirajući prilično strmi obronak otvara nam se svakim korakom sve veći i ljepši vidik. Za sada je to još samo najbljiža okolica tamo prema Sivadijama, Borašnici i Zubu. I taj Zub, svaki smo mu se dan divili gledajući ga s Jezerca. Taj prekrasni oštiri vrh u zadnjim tracima sunca na zalazu podsjećao nas na slike iz Himalaje, a sada, kad ga gledamo sa strane — ništa, najobičniji malo nazubljeni greben što se protegao sve do Borašnice.

U razgovoru, šali i smijehu brzo prolazi vrijeme i za nepuna dva sata sa Jezerca izbismo na vrh, koji je mnogo bliži no što smo mislili, jer ga se sa kuće na Jezercu uopće ne vidi, tako da smo jedan mnogo niži greben pred njim držali vrhom na koji se trebamo uspeti.

Vidik je divan, premda nije tako velik, jer ga zatvaraju obližnji visoki vrhovi. Ipak je prekrasan. Ne znamo što bi prije gledali. Pogled se zaustavlja na narezuckanoj Zelenoj Glavi (2123 m), najvišem vrhu Prenja, što se nadovezala malenim travnatim sedlom na sivu gromadu Otiša (2097 m). Tu pod nama je maleni, lijepi stjenoviti vrh Taraš, a iza njega se uzdigao neobični oblik Motike. Još dalje su strmi goli obronci Velike Kape (2004 m). Dolinu Bijele zatvara greben Zuba. Dobar dio vidokruga zauzima šumovita Borašnica te se tamo u daljinu povezuje sa Jelovinom, dok su se ovamo protegli krasni i čudni oblici stijena i vrhova Sivadije.

Malenu razvaljenu kamenu piramidu na vrhu popravili smo i povečali, a onda opet gledamo i gledamo. Nakon skoro dva sata uživanja moramo nažalost natrag.

Vraćamo se po prilici istim putem i za manje od sata opet smo u dolini, u užarenoj kamenoj pustinji.

Vec izdaleka opazimo Čedu uz kojeg pase Zeka i sad znamo da je kraj, da ćemo se domala dijeliti s ovim planinama i krajevima koji su nam pružili toliko lijepih i nezaboravnih časova.

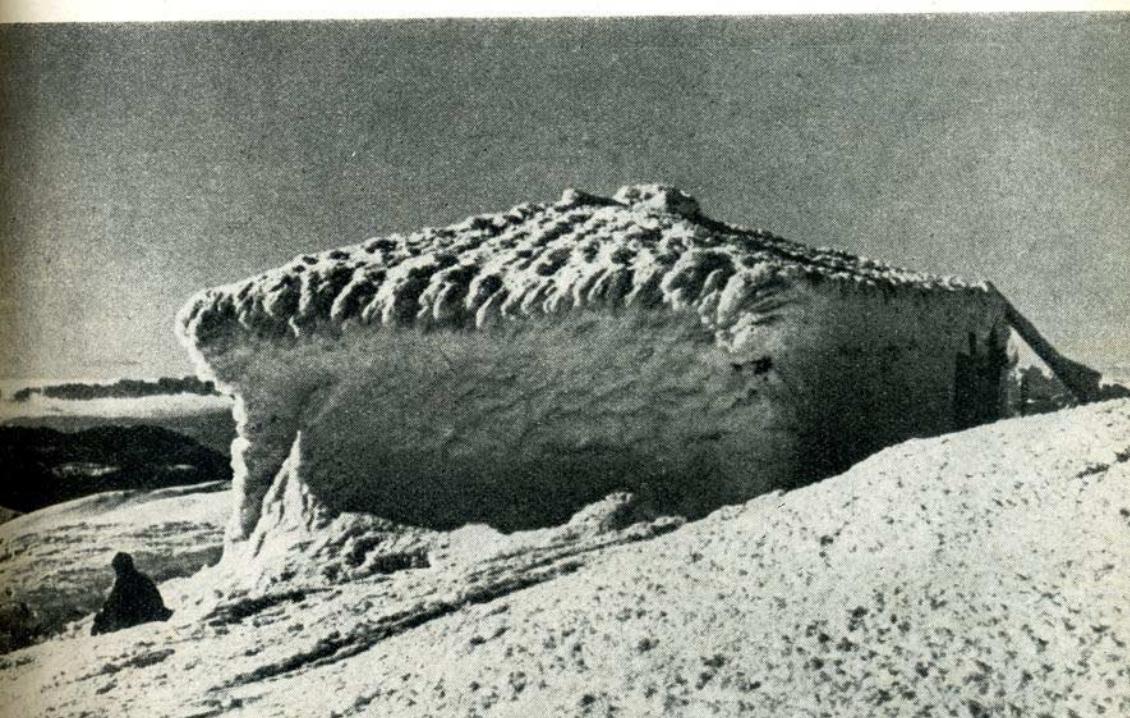

Pogled na Prenj sa vrha Hranisave

Foto: M. Vasiljević

Planinarska kuća na Bjelašnici u ledu

Foto: M. Vasiljević

Perister — Pogled prema Grčkoj (lijevo), Albaniji (desno)

Foto: E. Rakoš

Perister — Vrhovi

Foto: E. Rakoš

Perister

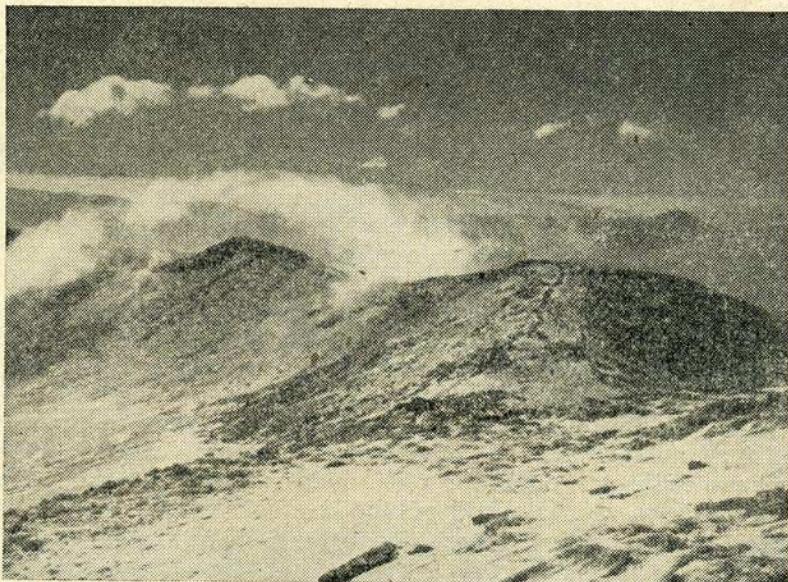
Već niz godina želio sam posjetiti planine Makedonije, naročito one najjužnije koje su nama planinarima Hrvatske slabo poznate. Te planine uvijek su nas privlačile svojim visinama, interesantnim geomorfološkim specifičnostima, veličanstvenim pogledima sa vrhova, огромним pašnjacima na kojima zimi nalaze skijaši idealne terene za skijanje, te narodom koji ovdje obitava, a koji je poznat zbog svoje gostoljubivosti i poštenja. Do sada smo u našoj planinarskoj literaturi nalazili vrlo rijetke članke koji bi opisivali te planine. Tek u novije vrijeme t. j. u prošlogodišnjem broju lista »Naše planine« mogli smo više dozнати o tim planinama, koje je vrlo lijepo opisao mladi planinar Željko Poljak, koji je sa još nekoliko drugova obišao skoro čitavu Makedoniju. Čitajući taj članak porasla je u meni neodoljiva želja da vidim te interesantne planine. Ideja za posjet Peristera, koja je niknula u izletničkoj sekciјi dala mi je nadu, da će ipak još ove godine vidjeti te krajeve. Mnogi od nas bili su oduševljeni, a nije ni čudo, jer su neki po prvi puta čuli za tu planinu, koja leži daleko dolje na jugoistoku uz samu granicu. Bilo je i nekih koji su sa skepsom gledali na tu turu, i uspjeli su, ali samo na kratko vrijeme, pokolebiti one koji su u svojoj zagrijanosti zaboravili na eventualne poteškoće. Uistinu postojali su i razlozi, koji bi nas mogli u tome i omesti. Da li ćemo u roku od 5 dana koji nam stoe na raspoloženju stići dolje, obići Perister i povratiti se natrag? Ako k tome dodamo, snježne prilike, eventualno nevrijeme, te dvije neprospavane noći, onda možemo reći da nas je samo uistinu vruća želja zadržala kod odluke da svakako idemo.

Ubrzo je došao dan odlaska. Od onog časa kako smo krenuli za Beograd počela je u nama sve više rasti nuda u uspjeh, a što se je moglo vidjeti po raspoloženju čitavoga članstva. Dugo u noć orila se pjesma i smijeh u svim kupejima. U Beograd smo stigli sa malim zakašnjenjem, i za nepuni sat krenuli dalje prema Skoplju. U Beogradu priključila su se našoj grupi dvojica Beogradana, članovi PD Željezničar, koji su nas po dogovoru čekali na stanici, da nam ujedno budu vodiči na Perister.

Oko pola devet navečer već smo razgledavali veličanstvenu skopsku stanicu, većim dijelom izgrađenu u mramoru, poznatu i u inozemstvu zbog svoje arhitektonske jedinstvenosti. Ogromno, jako osvijetljeno pre-dvorje puno je slike, plakata i prospekata, koji pozivaju turiste u razna ljetovališta Makedonije. Zatim smo izašli da razgledamo grad. Mnogi od nas nisu još vidjeli Skoplje i njegove znamenitosti, ali ni sada ga nismo mogli razgledati, jer je bilo već kasno. Prošli smo kroz nekoliko ulica promatrajući lijepe građevine, a zatim preko glavnog trga na Dušanov most preko Vardara, da bi se zatim povratili na spavanje s nadom, da ćemo na povratak imati više prilike za razgledavanje grada. Izjutra oko 7 sati krenuli smo dalje za Bitolj. Pruga vodi uz rijeku Vardar, koja je na nekim mjestima izdubla korito među, čas strmim, čas blagim brežuljcima dajući im najrazličitije forme. Naslonjeni na prozore promatrano te slikovite krajeve, koje je sila prirode izvajala u fantastičnim oblicima. Sa rižinih polja, koja su već davno obrana, strše ponegdje samo gole stabljike.

»Evo Solunske glave!« netko je uzviknuo.

U hodniku nastane komešanje. Znatiželjno proviruju glave kroz prozore. Dosta blizu prema zapadu protegao se masiv Jakupice sa glavnim vrhovima Solunskom glavom i Babunom, čiji se snježni vrhovi okupani suncem bjelasaju u vedrini dana. Prošavši nekoliko tunela, vlak je ujurio u Prilepsko polje. Daleko na zapadu vidi se Kruševo, malo mjestance dosta visoko na brežuljku, gdje je bio dignut prvi ustamak protiv Turaka u tim krajevima. Na istoku nedaleko Prilepa kao u bajci iskočile su na malom brežuljku stijene staroga grada Markove kule o kojima u narodu

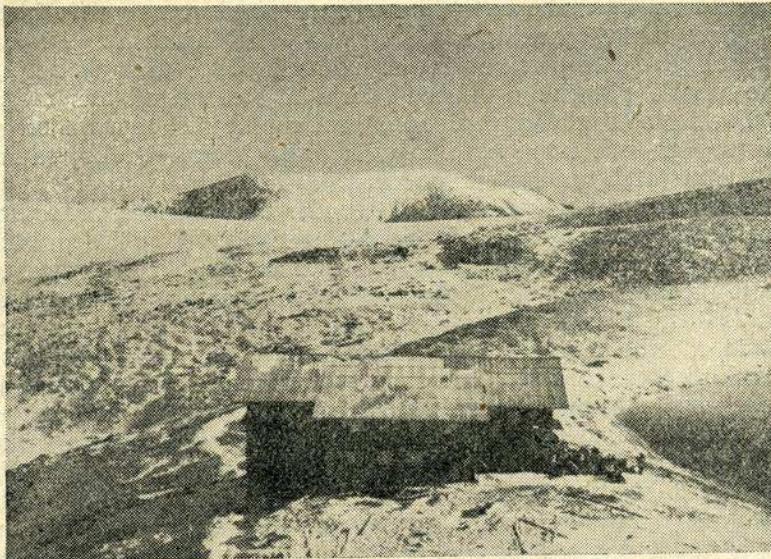

Perister (2600 m) — jugoistočni greben

Foto: E. Rakoš

kolaju različite priče iz njegove davne prošlosti. Iza Prilepa nižu se male stanice, mijenjaju se krajobrazi. Sve je to za nas novo i interesantno, tako da nam se put do Bitolja učinio dosta kratkim. Na stanicu dočekali su nas planinari Makedonci, članovi PD Pélistér, koji su nas poveli kroz grad, uz rječicu Dragor, a zatim širokicom cestom do sela Magarevo, te preko brijege zvanog Kopanki, na prvi dom. U razgovoru sa bitoljskim plaminarima interesirao sam se za etimologiju imena Pelister, jer sam više puta čuo da oni govore Pelister, a ne Perister kao što nalazimo u geografskim kartama, ili opisima te planine. Dobio sam različita tumačenja. Po jednoj verziji to ime je sastavljeno od dvije riječi, »peli«, što znači na turskome brdo i »ster«, što znači crn, a to bi i odgovaralo njegovoj mrkoj boji kamena pretežno granitnog sastava. Po drugoj verziji bi tri vrha, između kojih se uvuklo malo jezerce, imala izgled tronošca, što se na turskom jeziku kaže »pirustija«. No uvidio sam da neću doznati porijeklo tog imena, jer dok su jedni tvrdili da je njihovo tumačenje ispravno, drugi su isto tako stajali na stanovištu da je njihovo tvrđenje ispravnije, pozivajući se pri tome čak i na pradjedove.

Za nepuna 3 sata laganog hoda stigli smo u dom Stiva Naumova (1430 m), na koji su već dan prije prislijeli planinari iz Beograda. Susret sa nekoliko planinara, s kojima sam prije nekoliko godina krstario po bosanskim i crnogorskim planinama, dokazao je da u nama živi velika ljubav za planinama, kad se i opet susrećemo na nekim našim vrlo udaljenim planinama. Već je pao sumrak, kad smo krenuli na dom Kopanki (1625 m). Stigli smo za nekih 20 minuta, te nakon večere i male zabave pošli na spavanje. U jutro oko 7 sati krenuli smo svi zajedno prema vrhu. Od kuće put vodi kroz borovu šumicu, uskim puteljkom preko Pali Snopje

Planinarski dom na Golemom jezeru

Foto: E. Rakoš

na Sedlo. Niski oblaci koji su potpuno zastrli nebo počeli su se trgati na zapadu, a snažan vjetar navještavao je razvedravanje. Sa Sedla nastavili smo put dugim serpentinama, izgradenim za prvog svjetskog rata, koje su bile zasute nedavno napadalim snijegom, prema Izvorima. Ovdje smo imali kratak odmor. Magla, u koju smo upali, počela se trgati i za čas je sunce zasjalo osvjetljujući vrhove na čijim su se strmim obroncima razbijali mali oblaci. Nastavili smo put probijajući se kroz snijegom zasute ogromne blokove granita na sam vrh. Vjetar je postao sve jači. Još malo i eto nas na vrhu. Triangulacioni znak označuje najvišu točku Peristera 2600 m. Sada smo mogli promatrati sve ljepote ove planine. U dubini prema jugu rasprostrlilo se ogromno Prespansko jezero sa Samuilskim otočkom, koji čini tromeđu Jugoslavija-Grčka-Albanija. Na zapadu tražimo Ohridsko jezero, ali pogled nam zastire planina Goličica, koja se dugim grebenom protegnula u pravcu sjever-jug. Dalje na sjeverozapadu bijeli se skijašima toliko poznati Šar-planinski skup. Na sjeveru promatramo Solunsku glavu sa Babunom, a na istoku duboko dolje vidi se Bitolj. Još dalje prema istoku iznad Pelagonije diže se Kajmakčalan, koji svojim

grebenom čini granicu prema Grčkoj. Nezaboravan pogled na veličanstveni masiv Olimpa (2918 m), čiji se snježni vrhunci obasjani suncem blješte na jugoistoku, ostati će svakome dugo u spomeni. Bitoljski planinari pričali su nam da su vrlo rijetki takvi vidici sa Peristera, pa smo zaista imali sreću u današnjem danu.

Snažan hladni vjetar skratio nam je vrijeme uživanja, te smo skoro trčeći preko kamenih blokova hitali prema malenome jezeru, na koje smo stigli za pola sata. Jezero je bilo zaledeno, pa su to neki od naših iskoristili da prikažu svoje znanje u klizanju na ledu bez klizaljka, koje je dakako bilo popraćeno različitim padovima. No vrijeme je već odmaklo, trebalo se žuriti. Još smo se neko vrijeme zadržali na prevali, kojih 10 minuta iznad malog jezera, i zaklonjeni ruševinama stare karaule od vjetra, promatrali Prespansko jezero. Odavle se ono vidi još bolje, a vide se i neke visoke planine u Albaniji koje nije nitko od nas mogao prepoznati. Pratili smo zatim pogledom greben, koji se spušta od glavnog vrha do ovog mjesta i njegov nastavak dalje prema Grčkoj sa izrazitim kotama Turba (2193 m) i Muza (2351 m).

Nastavili smo put jugoistoka. Laganim usponom traverziramo brdo kojem na dnu teče mali gorski potok, sakupljujući vode sa susjednih obronača, da se kasnije priključi riječi Sapundjici. Sa vrha grebena gledamo dolje prema jugoistoku Golemo jezero, koje se stisnulo u glečerskoj dolini na 2218 m. Skoro dva puta je veće od malog jezera; ima cca 200 m u promjeru, a duboko je oko 20 metara. Na njegovoj obali je novo sagradeni dom, koji će uskoro biti dovršen, a služiti će naročito zimi skijašima, koji imaju ovdje divne terene. Spustili smo se vrlo strmom padinom prema domu, a zatim kratkim mnogobrojnim serpentinama sišli smo prema Nižepolu. Sunce još malo osvjetljuje susjedne grebene Neslice i Pešterke, ispod kojih teče Sapundjica i zamalo ga nestaje. U Nižepolu stigli smo kad je već pao mrak, i zatim laganim hodom nastavili na Magarevo, pa preko brijege Široko u dom na Kopanki, gdje smo prilično umorni i željni počinka ubrzo pošli na spavanje.

»Planinka« — čuvar kuće Stiv Naumova
Foto: E. Rakoš

Dan je opet svanuo pun vedrine, jedino su se dolinama vukle rijetke maglice. Nakon doručka i sunčanja pred domom spremili smo se za povratak. Pratila nas je i »Planinka«, pas čuvar kuće Stiv Naumova. Pričali su nam domaći o njenom junaštvu i snazi u borbi vukova, gdje se jednom u zajednici sa nekoliko ovčarskih pasa upustila u borbu sa čoporom vukova. Nakon duže borbe ostala je na životu sama, dok su tri ovčarska psa i nekoliko vukova ležali razderani na poprištu borbe. Vjeran je prati-

tilac planinara sa kojima obilazi sve vrhove, a da ih voli uvjerili smo se i po tomu, što su je domaći jedva natjerali blizu Magareva, da se vrati natrag kući.

Od Magareva produžujemo put širokom cestom uz mnoge mlinove i polja u Bitolj. Prešli smo grad glavnom ulicom. Uz obalu rječice Dragor nanizale su se lijepe zgrade. Među njima ima i malenih zgrada još iz turskog doba, koje su zaštićene od države, zbog svoje historijske vrijednosti. Ulice su žive, i mi smo za čas postali centar pažnje, a vjerujemo mnogih razgovora. Tko ne bi opazio mnoštvo planinara s teškim naprtnjacama na ledima, uprljanih blatom, i prilično izmorenih lica. Pitali su nas odakle smo i gdje smo bili, pa kad smo im odgovorili, nemalo su se začudili, jer nisu vični gledati tolike planinare, naročito iz udaljenijih republika.

Na stanicu smo stigli oko 2 sata i odmah ušli u vagone. Iz vreve ljudi koji se trpaju u vagone ili ispraćuju svoje poznate, izdvajaju se naši vodiči planinari, opraštajući se od nas. Gostoprимstvo i ljubaznost koju su nam pružili nećemo zaboraviti, jer je svaki od nas osjetio brigu i želju domaćina, da nam pruže sve što je moguće, kako bi nam boravak bio što ugodniji. Oprostili smo se od njih srdačno — planinarski. U tri sata krenuo je vlak. Još dugo mahali smo rupcima kroz prozore vagona, sve dok nam nisu nestali iz vida. Nedugo iza toga oprostili smo se još i sa Kajmakčalanom i Peristerom, čiji vrhovi su utonuli u daljinu u maglu. Sa nestrpljenjem očekivali smo da dodemo u Skoplje. Ali niti na povratku nije nam bilo suđeno da pregledamo njegove ljepote, jer je voz ubrzo krenuo dalje. Usprkos toga, bili smo veoma zadovoljni sa ishodom našeture, kojoj će trag ostati neizbrisiv u našim planinarskim uspomenama. Ljepote tih planina, gostoprимstvo i srdačnost Makedonaca ostavili su na nas tako ugodan dojam, da vjerujem, da će svaki od nas uvijek željeti, da dode u posjete bilo poznatoj Šari, bilo nizu nepoznatih planina, koje nas tako zamamljivo zovu da ih prokrstarimo i da pogledamo njihove ljepote, Doći ćemo uskoro.

Dr. I. Rubić:

Sa Božavske Kapele

(Analiza jednog horizonta)

Dužnost je svakog planinara da otkriva zrenike, sa kojih čovjek uživa vidike. Zrenici (vidilice, point de vue) su točke više ili niže, s kojih se vidi veći ili manji prostor zemlje, uži ili širi horizont, raznolik po obliku, bogat po sadržaju. Ne pruža svaka visoka točka brijege ili planine takav horizont. Katkad niža nudi više sadržaja nego viša. A vidjeti horizont, koji u sebi ima raznolikost oblika zemlje, obilje boja, sadržaj prošlih vremena, djelo ruku ljudi, takav horizont je nagrada za trud, koji smo uložili da dodem do visoke točke brijege i zrenika; on postaje divna lekcija iz geografije, fitogeografije, historije, koje se sjećamo kroz čitav život. U takvoj lekciji uživamo mi sami, o njoj rado i s ponosom govorimo drugima; k njoj opet idemo kao k lijepoj slici, u kojoj estetski i racionalno uživamo. Ona postaje ugodni doživljaj. Zato je F. Ratzel kazao, da svaki geograf mora tražiti više točke, s kojih se vidi širi prostor. A s geografom mora poći i planinar, koji voli prostore zemlje i njezine visine.

O ovakovom jednom zreniku, s kojeg se uživa divan vidik, pričat će vam sada.

Lani sam bio prvi put u životu na njemu. Zove se Božavska Kapela. Božava je selo na Dugom otoku, u sjevernoj Dalmaciji. Iz nje sam krenuo jednog ljetnog popodneva s prijateljem. Hodali smo lagano pol sata nekim kraškim putem između borova, maslina i crnike, između grmlja makije i suhozidine. Tu vjetar često puše, pa ispuhne prašinu i pjesak, koji se neprestano stvaraju. Tim putem ne voze kola, rjeđe idu životinje, a najviše ljudi, jer on spaja tri sela sjeverozapadnog dijela Dugog otoka: Veli Rat, Soline i Božavu.

Oprezno treba ići tim putem, jer nogu valja postavljati s kamena na kamen, sa stepenice na stepenicu, a svaki je kamen i stepenica razne visine i daljine, okruglog ili plosnatog oblika, više ili manje izlizan od kiše, vjetra ili nogostupa; stanac ili samac, dio litice ili valutica, kamik ili kamen. Lako je ići po cesti i prtenom slavonskom putu, kud bacaš nogu iza noge po zakonu inercije, a teže je hodati po kraškom putu, gdje ne hodaš nego se nabadaš s kamena na kamen. Zato Dinarca poznaš po hodu na ravnom tlu. Tu on nabada, a Slavonca, ili svakog sina nizine, poznaš po dinarskim putima, jer ne znaju tako brzo hodati, bolje skakutati i nabadati. Tu se lako može skliznuti i pasti. A svaki pad ima svoje neugodne posljedice. I mi smo hodali lagano diveći se seljakinjama, koje su pred nama išle kao gazele. Došli smo do visine od 135 m nad morem. Tu je sedlo, previja. Zovu ga Božavska Kapela. Sigurno je tu nekoć bila mala kapelica, danas je više nema, kakvih ima mnogo na našim sedlima. Ne vidi joj se traga. Ali ostalo je ime koje označuje sadržaj. Upozoravali su me mnogi, da je tu jedna od najljepših točaka u sjevernoj Dalmaciji. Ali čovjek vjeruje radije sebi nego drugima, osobito kad se govori o ljepoti, jer je ljepota relativan pojam.

I ja sam kazao, kao i mnogi drugi, koji su došli na tu točku: »A, a, ovdje je krasno!«

Mnogi posjetiocu tog mjesta opojeni ljepotom, obično produže da odrede lokaciju nekoliko otoka, nekoliko dijelova prostora i obuzeti čarom boja horizonta ostaju kod te impresije i odu. A pričati o tom horizontu malo znadu. I mene je obuzela najprije ljepota tog kraja, koji ima za osnov raznolikost oblika terena. Tu je morfologija za sada stalna, statična; vegetacija i flora je manje stalna, najmanje stabilno je bogatstvo boja i površina mora. Statični i kinetični elementi uzdižu čovjeka iznad ugodaja običnih, svakodnevnih horizonata.

A kad sam se rastrijeznio od prvog udara vala ljepote, od prve jake impresije kao od dobrog, slatkog vina; kad sam se dozvao k pameti, počeо sam analizirati horizont, jer iza analize bolja je spoznaja sinteze.

OPĆI POGLED HORIZONTA

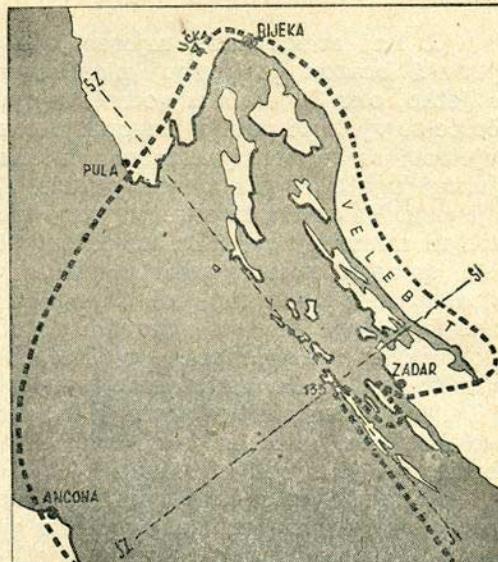
Glavna osovina horizonta je pravac dinarskog pružanja, od sjeverozapada prema jugoistoku. Tri kvadranta se odlično vide sa te vidilice: dva sjeverna (sjeverozapadni i sjeveroistočni) te jugozapadni. Od jugoistočnog se vidi samo dio. Možda se ne vidi 30° horizonta, koje prijeće vrhovi Dugog Otoka (Opatičina 143 m, Veli Vrh 181 m, Stražica 221 m, Vrh Zlata 236 m) jugoistočno od Božave. Dakle vidimo 330°. Svaki je

horizont ploština, krug, koji ima svoj opseg, kružnicu. Jugoistočni kvadrant se najslabije vidi, jer je zagrađen bregovima. U jugozapadnom se vide, katkad za najvedrijih dana, obrisi Monte Comera (522 m), planine iznad Ancone u Italiji, koja je udaljena od Božavske Kapele 60 Nm (1852 m jedna Nm — nautička milja), a najveći dio oboda tog kvadranta je prividan horizont, u kome nam se čini, da se nebo dodiruje pučine mora.

Crta, koja siječe ovaj dio horizonta od drugog dijela je vrlo izrazita. Ona ide od Božavske Kapele pravcem prema jugozapadu, južnom padinom niza otoka, Ista, Premude, Lošinja i Suska. Na ovom pravcu se osobito ističe Osorčica (588 m), glavni vrh otoka Lošinja, iznad grada i istma Osora, spojnice između otoka Lošinja i Cresa. Kad je bistar horizont lijepo se vidi Učka (1396 m), udaljena 160 km, ali to rjeđe biva, jer je okvir planina riječkog zaljeva obično zamagljen ili naoblažen. Prema sjeveru dominira rubom horizonta Velebit nazubljenim sljemenom, udaljen oko 60 km. Nizovi otoka ističu se u tom dijelu horizonta, i to sjeverodalmatinskih i kvarnerskih, a među njima se vidi ploha Kvarnerića. Pravac od Božavske Kapele na naselja Zverinac, Sestrunj, Zádarsku ravnicu, Kotare i Bukovice; silaz Velebita prema zrmanjskom porječju dijeli opet sjeverozapadni od sjeveroistočnog dijela. On ima potpuno lagunarni izgled između otočja, Ugljana, Iža i Dugog. Sa Božavske Kapele vidimo tri dijela horizonta: pučinski, planinsko-otočni i lagunarni. Udimo u svaki od ovih dijelova.

PUČINSKI DIO HORIZONTA

Pučina mora ima svoje ljepote, ali i svoju monotoniju. Lijepa je pučina, kad morska razina nema vjetra, kad je bonaca. O nju se kao u zrcalu odrazuju tisuće boja sunca ili mjeseca. Sunce pravi svoju zlatnu brazdu na njemu. Male plohe mora sliče malim ogledalima, a skup njihov sačinjava jednu brazdu. Kako se sunce diže ili spušta, mijenja ta brazda svoj intenzitet, svoje tonove. Osobito su divne te boje u zalazu sunca, kad užarena lopta pada u plavo more. Tisuće boja poprimaju oblaci i oblačići nad horizontom. Oni iz svijetle prelaze u ljubičastu i balkrenu boju, a onda sve više ta boja prelazi u tamniji ton. A kad sunce zade, što dalje od sunca, i što bliže moru sve tamnija prevladava boja. Tek bliže sunca, više od plave razine mora, gdje se njegov refleks jače osjeća, još su za koju minutu osvijetljeni dijelovi neba, a onda postaje sve tamnije i tamnije. Boje se neprestano mijenjaju. Taj intenzitet i mijena boja godi oku i psihi-

Horizont sa Božavsko Kapele (135 m)

A kad sunce zađe, mjesec jače zasvijetli nad obzorom. Sad će on praviti brazdu po ravnoj ploštinji mora, ali ne zlatnu, nego srebrnu. Rijetko, oko 30 dana u godini, ta pučina je mirna, u bonaci i kalmi, a češće se vjetrovi po njoj nagone. U raznim godišnjim dobima prevladavaju vjetrovi sa raznom gustoćom i intenzitetom. Osobito je lijepo gledati za jakog juga tu pučinu. Ona putuje. Putuje razina mora, od juga prema sjeveru. Válovi sa bijelim grivama trče jedan za drugim, nikad se dohvati ni mimoći ne će. Za lebića su jači i brži. A s njima putuju i oblaci. Oni su niski, niži su tamniji, viši svjetlijici. Putuju, trče kao i valovi. Ne dostižu se i ne mimoilaze. Tek planine Osorčice, Učke i Velebita će ih zadržati i spriječiti u njihovom putu. Nikad se ne može promatrati hod horizonta, pučine mora i pučina oblaka, kao tada. Jugo je najjače u »kulfu«, slabije u »srđnjem« kanalu (između Ugljana i Pašmana s jedne i Dugog Otoka s druge strane); još slabije u Zadarskom, najslabije u Podvelebitskom. Obratno je za bure. Tu jakost ili slabost vidimo po visini, brzini i bijeloj grivi valova.

A kad je slabo jugo, greg — levanat ili tramuntana i maestral (zmorac), onda kroz rastrgane oblake proviruje sunce bacajući zrake kao strijele i bojadišući površinu svjetlom, tamnom i polusvjetlom bojom. Ta statika i kinetika boja nas zapanjuje, zadivljuje. Osjećamo moć prirode i svoju nemoć. Tu prevladava carstvo boja, a nikakvih oblika zemlje. Svaki usmeni ili pismeni izraz boja riječju je slab, nemoćan. Doživljaj je tu jači. Čim prođe u reprizu, slabiji je. Ni majstori riječi, ni majstori boja na platnu nisu sposobni da nam opišu ni narišu realna zbivanja boja, intenzitet i tonove, forme valova i oblača na pučini mora i neba.

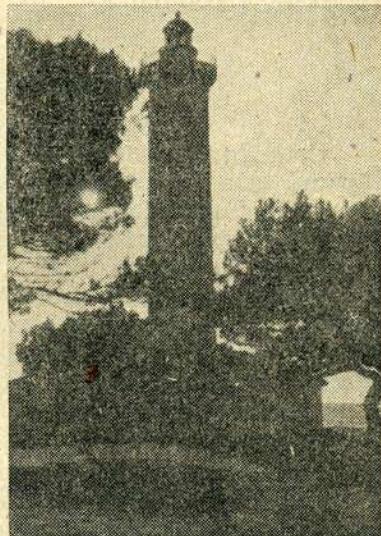
Ali pučina je i monotona. Neprestani susret sa oblicima valova i oblaka, sa bojama ne može uvijek utažiti našu žed za promatranje stalnih oblika kontinenta. Zato pučinski pejsaž kao i onaj velike ravnice (na pr. Vojvodine), visoravni ili pustinje, bez kontrasta sa planinama postaje monoton. I kad bi se sa Božavske Kapele vidjela sama pučina mora, slika ne bi bila tako lijepa kao ona, u kojoj nam se sa jednim okretom oka, spaja ravnina sa planinskim dijelom.

Pučina sa Božavske Kapele potencirana je malim sjeverozapadnim rubom Dugog Otoka, od rta Lopate kod Sakaruna do svjetionika i Baćila; od Solina do ulaza u Maknare. Taj rubni dio Dugog Otoka se morfološki razlikuje od gorske kose, na kojoj se nalazi Božavska Kapela. Kao iz aviona vidimo taj dio zemlje pod nama, koji je horizontalno silno razveden. Protivno stoji zaliv Sakaruna, gdje je jedno od najljepših žala Sjeverne Dalmacije, od uvale Dugog Rata, u kojoj sučelice stoje Verunić i naselja Velikog Rata. Na spojnici ovih dviju uvala nalazi se polje, u kome rastu i bujaju divni vinogradi, pretežno vlasništvo stanovnika Vérunića. Sjeverno od ovih dviju uvala i sjeveroistočno od naselja Velog Rata stoji selo Soline. Ime mu valjda potječe od mjesta, gdje su u tihoj uvali pravili Mlečani sol. Skoro vertikalno se nadvila točka Božavske Kapele od 135 m nad Solinama. Dva dijela sela se krasno vide, i ljudi, koji među njima komuniciraju i kulture tla u vrtovima. Čudno se nazivaju ta dva dijela. Burnji (sjeverni) i jaapršnji (južni) dio. Riječ »jaapršnji« dolazi od Afrika, Jafrika, Japrika, Jaapršnji, jer vjetar jugo puše sa afričke strane.

Kao čipke na rubu stolnjaka pučine mora stoji ovaj dio zemlje, pun horizontalnih forma obale, manje vertikalnih; pun boja raznih zelenih

kultura tla, crljenice zemlje, svijetlosivog vapnenca, točaka crvenih krovova kuća. Danju dominira nad tim bojama kula stoljetnog svjetionika, jednog od najstarijih i najviših na našoj obali. Noću pak on potpuno vlast malim svijetlom nad velikom pučinom.

Najstariji su svjetionici na našoj obali onaj na rtu Savudriji, najzapadnjem rtu Istre, zidan 1818. god.; svjetionik na otoku Lastovu građen je iste godine. Po starosti dolazi onaj na najjužnijem rtu Istre na Poreču, građen 1846. god. Slijedi onda ovaj u Velom Ratu, čije svjetlo je po prvi put upaljeno u noći 1849. god. nakon četverogodišnje gradnje. Prema tome on postoji već 102 godine. Ukupno danas na našoj obali ima 445 svjetionika (službeni podaci koncem 1949.), od tih je najviši i najveći u Velom Ratu. Visok je 41 m, svjetlo mu se vidi 25 Nm daljine, a jakost svjetla ima 50.000 svjeća. Oko temelja svjetionika izgrađena je široka kuća, u kojoj stanuju tri obitelji svjetioničara sa mnogo djece. Oko kuće je terasa, koja služi ujedno kao naplav za čatrnu. Ona je omeđena zidom. Težak je život tih ljudi. Tuče ih samoća, nevrijeme, neimaština, česte bolesti djece i noć. Osobito hladne zimske noći. U sumraku se diže svjetioničar da upali svjećicu i stoji uza nju sâm cijelu noć. Čudna je dužnost tog noćobdije. U tišini, na visini, u samoći nalik eremitima i stilitima, koji su živjeli na stupovima. Kad je tiha ljetna noć, šeta ogradom oko, naokolo. Može meditirati, koliko hoće. Ali rijetke su pjesničke ugodne noći. Običnije su hladne, vjetrovite i katkad olujne noći. Tada oko svjetionika sve zviždi, urla u nekom paklenom ritmu. A kad vjetar nosi kišne kapljje i udara s njima o leće, čini se kao da puščana taneta biju svoj cilj. To su neugodni časovi svjetioničara. Interesantne su noći u svjetioniku u jeseni i proljeću. U početku proljeća lete ptice s juga na sjever. Umorne, u noći silnom brzinom jure prema svjetioniku u želji da se odmore koji časak, pa da opet prosljede put, gongjene nagonom seobe. Ali mjesto odmora, nađu smrt. Ne znaju one, da je tu svjetlo zaštićeno jakim lećama i mnoge od njih udarajući o leće smrskaju glavu. Katkad ih nekoliko desetaka i stotina padne podno svjetionika. Svjetioničari ih pokupe i skuhaju ili posole, ako ih ima previše. Slično se dogada i u kasnoj jeseni, kad s kopna ptice lete na jug. Teški su noćni hladni satovi u svjetioniku. Zagrijavati se ne smije taj prostor, da se ne rose leće. Gledam to svjetlo, radi kojeg su zidali tu kuću, zbog koje država žrtvuje milijune novca; radi kojih svjetioničari troše godine svog života. U Velom Ratu već tri generacije obitelji Mirković čuvaju svjetionik. Ali to je svjetlo uzdanica mornara i kapetana, kad s pučine plove prema tamnom i nepoznatom kopnu. Ono je točka, u koju dugo pilji kormilar i kapetan i svu pažnju napinju da prođu u tami kroz vrata otoka, na točnoj udaljenosti od svjetionika. To

Svjetionik kod Vel. Rata

svjetlo ima funkciju vodiča. Ono opominje, savjetuje kapetanu i mornaru, kuda će ploviti. Ono je čuvar Maknara ili sedmero vratiju sjevero-dalmatinskog arhipelaga prema kopnu. Tako noćobdija sedmovrata sjeverne Dalmacije igra veliku ulogu u životu pomoraca i našeg Primorja, a malo tko zna, da to svjetlo gori neprestano svake noći preko 100 godina.

Čudne se misli obaviju tako oko kule svjetiljke. I dalje bih obilje misli mogao iznijeti o svakom dijelu te zemlje, o Lopati, koja je za bure poluotok, za juga otok; o Sakarunskom žalu, o Baćilima, dva grebena, što se iz dubine podižu točno do horizontale mora, tako pogibeljna parobrodima, na koje su se mnogi nasukali; o životu ribara. Ali ostavimo te refleksije i podimo u

PLANINSKO — OTOČNI DIO HORIZONTA

Crta ga dijeli od našeg stajališta Božavske Kapele prema sjeverozapadu, crta ili uski pojas strmih odsjeka stijena Molata, Ista, Škarde, Premude, Tovarnjaka, Lošinja i Suska. Taj pojas zove narod: Stene ili Stenice. Najveličanstvenije su Stene na Dugom Otoku, od Dragove do Tolašćice. Tu su vertikalne. Idući prema sjeverozapadu one su strmo položene. U moru se produžuju u horizontalno položeni rub, koji zovu Kadija. To je obitavalište raroga i jastoga (dvije vrsti morskih rakova). Nekoć su se sa te horizontale odmah dizale Stene, ali more ih je svojim udarom, osobito valova, umjestilo, izbrisalo. A gdje prestaje Kadija počinje abis, dubinski dio obale. Tu je mjesto ribe bentonske (landovične) mola, goluba, raže i t. d.

Crta ili pojas tog otočnog dijela ide prema planinskom dijelu ruba horizonta. Čini se nepretrgana, ali je rasječena u vratima između otoka: vrata između Molata i Dugog nazivlju Maknare; vrata između Ista i Molata zovu Zapuntel; između Ista i Škarde: Škardska; između Premude i Škarde: Premudska; između Premude i Tovarnjaka: Kvarnerička; između Tovarnjaka i Lošinja: Tovarnjačka. Vrata su transverzalni prolaz na longitudinalnom pravcu otoka (ili nizu gora). Svaka vrata su spojnica dviju ploština mora. Ali neka od njih su važnija od drugih. U nizu ovih vratiju osobito se ističu dvoja: Maknara i Kvarnerića. Maknare su važna spojnica između Zadra i Ancone. Talijani ih nazivaju Settebocche (Sedmovratre) i to zato, što se granaju u sedam otvora (u zaliv Velog Rata; Solina, Braguša; u kanal Zverinca, Tuna, Sestrinja, Rivnja). Nemoguće bi bio ovuda put noću da nema svjetionika. Kvarnerička Vrata su međa između Dalmacije i Istre. Ona spajaju Kvarnerić sa kulfom (pučinom Jadrana), a po njegovoj sredini stoji otočić Grujica, na kome opet svjetionik pokazuje put kroz prolaz. Izdvojen od ovog pravca stoji Susak, otok zanimljivih pojava. Među brojnim našim i mediteranskim otocima ne ćemo naći drugi, njemu slični otok, kao što je Susak. Izgrađen je sav od pijeska za razliku od ostalih, koji su izgrađeni od vapnenca i dolomita. Posljedice su te pješčane strukture velike. To je otok loza (godišnje daje do 150 vagona vina) i trstike, od koje se dobiva tekstil ili šećer. Nema nijednog stabla masline, malo voćaka, zato nema ni ptica na njemu. Drugi kuriozum je stanovništvo, koje se po rasnom tipu, po nošnji, dijalektu i zanimanjima izdvaja od cijelog ostalog otočnog i kopnenog stanovništva našeg Primorja.

Možda će netko misliti da postoje samo spomenuti otoci. Ne. Oni su samo najglavniji. A ima ih znatno veći broj. Tu postoje skupine otočica oko glavnih arhipelaga; arhipelazi u arhipelagu. Pokušat ću ih utvrditi:

	grebena	otočića	otok
Skupina Cresa	8	2	1
" Plavnika	11	4	1
" Lošinja	5	9	1
" Tovarnjaka	—	1	1
" Unije	2	2	1
" Srakana	1	2	—
" Suska	—	—	1
" Oliba	3	1	1
" Silbe	1	1	1
" Premude	4	2	1
" Skarde	—	—	1
" Ista	3	8	1
" Molata	3	10	1
	41	42	12

Dakle u ovom nizu otoka, u produženju Dugog Otoka nalaze se ove skupine otoka, otočića, grebena (i sika). A nad svima se ističu vrhovi Bonastra na Molatu (visok 131 m) poznata važna vojnička i meteorološka kota; Ista sa svojom kapelicom i Osorčica na Lošinju (visok 588 m). Gledao sam taj arhipelag u večer, kad ljučasta boja ujedinjuje sve ostale, što ih daje vapnenac, bogata flora (sa preko 1000 vrsti biljki), kulture tla i naselja; gledao sam raznolikost u jedinstvenosti i jedinstven izgled raznolikosti. A onda sam okrenuo svoj kurs gledanja prema sjeveru, u sjeverniji segment horizonta, širok valjda 40°. Ploština mu je zabilježena u karti imenom Kvarnerić. Neki ga nazivaju Kanal Lošinjski i Novaljski, neki Canal d'oro, zlatni kanal, jer ima mnogo ribe, a riba daje zlatni novac. On je produženje Virskog mora. To su krajevi škampa, landovine i ribe sa brakova. Kad bismo, teoretski govoreći, mogli maknuti more iz tog kraja, vidjeli bismo dubinski reljef sav ispunjen od sjeverozapada prema jugoistoku. Redovi slojeva kamenja su u moru negdje viši i širi, a negdje uži i niži. Tako ide od Zadra i zadarskog arhipelaga prema Istri. Dno nije ravno. Rjeđe su zaravnjene ploštine u dubini. Viši i širi redovi, na kojima odlično raste morska trava aliga i stać, jesu položaji, gdje se mrijesti, počiva, hladuje i raste odlična riba kanjaca, škarpina, zubataca. Pučina je za ribu jataricu; brakovi za stalnu ribu; a dubina za landovinu. To je kanal sa manje slanim morem, nižom temperaturom; burniji, pogibeljan za lađe, spojnica riječkog zaliva i zadarskih voda. A još sjevernije pružaju se opet nizovi otoka i otočića. Opet ću ih nabrojiti.

	grebena	otočića	otoka
Skupina Krka	10	4	2
" Raba	23	4	4
" Paga	22	5	1
	55	13	7

Ali ovi nizovi otoka i otočića slabije se vide izdvojeni. Oni se spajaju sa Velebitom, koji se proteže od Senjskih vratiju do zavoja Zrmanje, u dužini od 160 km i visini od 1700 m. On zaključuje sjeverni kvadrant horizonta. Zato ima ovaj sektor otočni i planinski izgled. Dručiji je treći

Pogled na najblizu okolicu Božavske Kapele

Skupine otoka, otočića i grebena naći ćemo slijedeći broj:

	grebena	otočića	otoka
Skupina Vira	—	3	1
„ Rivnja	2	1	1
„ Sestrunja	—	4	1
„ Zverinca	—	2	1
„ Ugljana	—	5	1
„ Pašmana	3	9	1
„ Iža	3	10	1
	8	34	7

Nad cijelim ovim arhipelagom dominira točka na Ugljanu sv. Mihovila (265 m), gdje su Mlečani sazidali u XIII. stoljeću utvrdu i kulu. Cio ovaj arhipelag okružio se oko mora, Srednjeg Kanala, koji sliči ovdje na neko jezero, pitomo i maleno, bogato ribom.

Sa Božavske Kapele vidimo ogroman prostor, od Italije do Učke, čitav Velebit, dio zadarske zaravni i ogroman arhipelag (ukupno 104 grebena i sika, 89 otočića i 23 otoka); a sve je to ispunjeno životom, pokretom, akcijom, dinamikom.

Divno je gledati sve te elemente i faktore prirode u jednoj zajednici i međusobnoj relaciji. Još bi mogao čovjek postaviti pitanje: kad je ovo nastalo; zašto upravo ovakav oblik imao; kakvi su pojedini elementi ovog pejsaža. Ali ta bi nas misao daleko odvela.

Pošao sam lani tri puta i ove godine dva puta na vidilicu Božavske Kapele. I opet ću poći, jer je to jedna od najljepših točaka zrenika, koji pružaju divan vidik na našem Primorju. Ta me točka zove ...

LAGUNARNI DIO HORIZONTA

Potegnemo li crtu od našeg stajališta prema sjeveroistoku, gdje se u obodu horizonta spušta Velebit, prema sjeverodalmatinskoj ravnici, ići će taj pravac preko pet redova otoka i pet kanala. Otočići su slijedeći: Dugi Otok, Zverinac, Tun, Sestrunj, Rivanj, a uz njih su kanali: Du-gootočki, Zverinački, Tunski, Sestrunjski, Rivanjski i Zadar-ski. Sestrunj, Rivanj, Ugljan se spajaju sa Primorjem, Kotarima i Bukovicom tako da ovi otoci sa sjeverodalmatinskom ravnicom izgledaju sama jedna ravan, koja dominira u ovom pejsažu.

Po vrhu i dolu

Početkom rujna odlučili smo, moj prijatelj i ja, da posjetimo Julisce Alpe, a prije toga da se svratimo malo i u Kamničke.

Dovezli smo se iz Kamnika kamionom za prijevoz putnika do Kamničke Bistrice, odakle smo krenuli prema Kamničkom sedlu (1884 m). Bilo je već prošlo podne i sunce je nemilo peklo, a stalna uzbrdica uz teške naprtnjače do sedla dosta nas je uznojila.

Stigavši, malo smo se odmorili u kući; krasno vrijeme izazivalo nas je, da se maknemo iz kuće, pa smo odlučili, premda bijaše već kasno, popeti se na vrh Brane (2253 m). Za nepuni sat bili smo na vrhu. Sunce je baš zapalo i samo vrh Planjave pred nama bio je za tren zlatno obojen, dok je zamalo i tog svijetla nestalo, pa su bregovi postajali sve više sivi i tamni, a doline i uvale već skoro crne. Duvaо je svjež sjevernjak, koji nas je prisilio da se maknemo s vrha.

Sutra rano u jutro produžili smo putem kroz Kotliće, preko Turske Gore na Skutu. Na Malim Podima bilo je dosta snijega, pa je trebalo oprezno pristupiti stijeni tog najljepšeg brijege Kamničkih Alpa. Vrijeme je izjutra bilo lijepo uz kasnije djelomične magle na vrhovima. S vrha smo krenuli, pod Štrucu na Velike Pođe, pa u Cojzovu kuću na Kokrškom sedlu. U kući smo prenoćili i sutra rano po krasnom vedrom vremenu krenuli preko Kalškog Grebena na Krvavec. Kalški Greben je vrlo lijep i zanimljiv zbog svojih ugodnih uspona, sa kojih se pružaju najljepši pogledi na susjedne bregove, sedla i doline.

Poslije par sati hoda, vrijeme se naglo počelo mijenjati. Magle su se počele komešati sa svih strana, a sa sjeverozapada se tamni zastor približavao kao avet, donoseći sigurnu kišu, koja nas je na Velikom Zvohu (1944 m) zahvatila i dobro oprala. Prestala je, naravno, kad smo stigli u dom na Krvavcu (1700 m). Vrijeme se je opet brzo ustalilo, sunce zasjalo, pa smo se poslije kratkog odmora spustili u Cerklje i odatle autobusom u Kranj, te s vlakom u Sv. Luciju kamo smo stigliiza ponoci.

Prilično umorni, jer smo od ranog jutra na putu, namjeravali smo u Sv. Luciji prenoćiti, ali nažalost u taj sat smo uzalud tražili konak. Nigdje nikoga! Sve zatvoreno i pusto. Ni na kućanje ništa ne odgovara. Sve spava. A što sad? Odlučimo se za put do Tolmina (još 7 km pješačenja).

Nebo je vedro i sve je mimo, Soča, inače bučna, ovdje je široka i tiha, kao jezero. Čitavi kraj djeluje na nas čudno i mistično. Neko je vrijeme pun mjesec srebrio vodu, dok i njega iza brijege nije nestalo.

Konačno, evo nas u Tolminu. Ni tu nismo bili bolje sreće. Nigdje nikoga. Noć je hladna, a mi znojni i umorni. Sanjarimo o vrućem čaju i ugodnom ležaju. Obišli smo i »Hotel Krn«, čija su ulazna vrata bila srećom otvorena, ali nigdje gazde ni čuvara ni nikakvog natpisa, izim brojeva soba. Da dalje ne lutamo i utaman tražimo, utaborimo se u jednom kutu hodnika i na »mekom drvetu« tako prospavamo do u zoru par sati, a da nas nitko tu ni opazio nije. Oko 6 sati ujutro protegli smo utrnule i ozeble udove, pokupili svoje stvari i otišli u blagovaonicu kao pravi gosti.

Oko 10 sati otputovali smo autobusom u Bovec. Lijepa cesta stalno vodi i postepeno se diže uz Soču, koja kratko od Kobarida ostaje duboko; inače zelena, u svom šumu sadā vijugava, brza i bjelasasta, svraća pozor-

Pihavec,
Splevta
i kuća na
Kriški
Podi

Foto: Colić

nost na sebe i svoju ljepotu. Visoko gore, škrto pokazuje se Krn (2245 m) koji salijetaju brze guste magle, sad sive sad crne. Desno uz Soču strmo diže se Polovnik, zanimljivo ispresijecan vojnim cestama još iz Prvog svjetskog rata. U svakom od ovih mjesta iz tog doba ima po koja uspomena, a najviše groblja i spomenika tada palim borcima.

Putem do Bovca su još lijepa mala i čista mjestanca: Trnovo, Serpenica i Žaga. Pod Kaninom, 5 km od Bovca nedaleko ceste, buči veličanstveni vodopad Boke, koji pada okomito niz stijenu u dubinu od kojih 40 m, pjenast u mlazovima i bijel kao plahta, slijeva se i nestaje poslije jednog kilometra u valovima Soče.

Od sjeverozapada prema sjeveru nad Bovcem proteže se lanac krasnih bregova: Laška Planja (2449 m), Kanin (2592 m), Prestreljenik (2503 m), Krniški Vršić (2409 m), Černjala (2335 m) i Rombon (2208 m). Od svih najinteresantniji je Kanin sa svojim vrhovima, još nekoliko grba i grebena. Ogroman masiv koji zahtijeva 6 sati do vrha. A prema jugoistoku na lancu između Bavšice i Soče, čunjasti kao zvono Svinjak (1637 m), Planja na brdu (1965 m), Bavški Grintavec (2344 m) i Srebrenjak (2021 m).

Iz Bovca prešli smo u Soču, da se popnemo na Grintavec. Soča, malo mjestance sa nekoliko hotela, leži pod samim Grintavcem uz rijeku Soču, okruženo još na istoku Kanjavcem (2568 m) i Lepim Špicama (2398 m).

Uspon na Bavški Grintavec iz Soče počinje ravno sa ceste i traje obično 5 sati do vrha. Može se na njega još iz Bavšice (po čijem imenu se on i zove, a ne Bavški kako se pogrešno naziva), i iz doline Trente, Pl. Zapotok po sjevernoj stijeni. Ovaj potonji je najzanimljiviji, ali se preporučuje samo vještим planinarima, jer je tura polupenjačka. Iz Soče vodi put na visoravan preko sela Lomovlje i Pl. nad Sočo, gdje se poslije dva sata hoda, ide stalno uzbrdo još dva sata, po samom parku najrjeđeg alpskog bilja, cvijeća i jagoda. Taj vrlo prostrani predio zadivljuje bujnim bogatstvom flore, među kojom se ponajviše ističe Crna mürká (Nigritella

Laška,
Planja
i Kam
sa obale
Soče

Foto: Colić

nigra), razne vesnače (Primulaceae), kamenčice (Saxifrageae) i uz sam led nježne pasvice (Soldanelleae) i t. d. Još jedan dobar sat preostaje za prekrasan strmi greben vrha odakle je najljepši pogled na čitavo i golemo carstvo Zlatoroga. Pristupi na Bavški Grintavec dosta su izvan ruke, pa je nažalost taj lijepi brijeđ vrlo malo posjećen.

Od Soče do Loga vozi autobus. Ako ga slučajno nema, hoda se dva sata. Tu je i udobna planinarska kuća »Zlatorog«.

Iz Loga su zaista krasni pogledi na Razor, Križ, Stenar, Splevtu i Pihavec s čitavom okolicom. Slike se stalno mijenjaju sve jedna ljepša od druge i svaki čas negdje proviruje po koji novi vrh.

U dolini Trente malo selo Sv. Marija sastoji se od nekoliko kuća. Iz tog mjeseta poznati su prvi i najbolji vodiči po Julijskim Alpama. U tom selu osnovao je 1926. godine, vjerojatno pod moćnim uplivom velikog ljubitelja naših Alpa Dr. Julijusa Kugy-ja, ing. A. Bois de Chesne »Alpinum Julianum«. Bois de Chesne je Švicarac koji je volio mnogo prirodu i planine i u ovim predjelima imao svoja velika lovišta. Taj krasno i stručno uređeni vrt leži u tom mirnom zakutku naših Alpa sa svojih 1100 vrsta alpskih biljaka, a pored naših, donesene su i rijetkosti iz Tirola, Kavkaza, Pireneja i t. d. Za vrijeme rata ostale su biljke bez njege i nadzora pa su mnoge uginule. 1949. godine preuzeo je vrt na svoju brigu prirodoslovni muzej u Ljubljani, pa se on opet znanstveno obrađuje, nanovo obogaćujući biljkama, zaštićen od daljnje propasti.

Pod ugodnim dojmom svih tih ljepota uputili smo se na Vršić. Sutradan smo po duhovitoj varijanti jeseničkog puta uživali na stijenama Prisojnika i njegovom vrhu poglede, koji se teško zaborave. Istog dana po povratku otišli smo se odmoriti u kuću u Krnicu i rano u jutro, još za mraka preko Kriške stijene uspeli smo se na vrh Škrlatice (2738 m) i natrag u Aljažev dom, odakle smo se još naredni dan, preko Luknje Bambergovim putem popeli na vrh našeg ponos-brijega — Triglava.

Knjige i časopisi

PLANINARSKI KALENDAR ZA 1952. GODINU. Planinarski savez Hrvatske izdao je džepni kalendar za 1952. godinu sa 92 strane teksta, 35 strana za bilješke i 15 slika i crteža naših planina i planinarskih domova. Sadržaj mu je slijedeći: Organizacija planinarstva u FNRJ; Kalendar; Mjesečeve mijene; Izlazak i zalazak sunca; Planine u Hrvatskoj (A. Planine između Save i Drave — 1. Planine Hrvatskog Zagorja, 2. Medvednica, 3. Kalnik, 4. Bilogora, 5. Moslavačka gora, 6. Slavonske planine; B. Dinarske planine — 1. Gorjanci; 2. Zrinska Gora; 3. Petrova Gora; 4. Velika Kapela; 5. Mala Kapela; 6. Planine Gorskog Kotara; 7. Učka; 8. Velebit; 9. Lička Plješivica; 10. Sjeverno-dalmatinske planine; 11. Južno-dalmatinske planine; 12. Planine na otocima); Važniji planinski vrhovi preko 1000 m visine u NR Hrvatskoj; Najviši planinski vrhovi u FNRJ; Najviši planinski vrhovi u FNRJ po Republikama; Najviši planinski vrhovi u Evropi; Najviši planinski vrhovi na zemlji (preko 8000 m); Najviši vrhovi na zemlji (po kontinentima); Važnije mjere i podaci; O vremenu; Oprema planinara; Gorska služba spasavanja; Popis planinarskih kuća i skloništa u Jugoslaviji; Prva pomoć kod nezgoda (znatno opsežnije nego u prošlogodišnjem kalendaru); Popis planinarskih društava u Hrvatskoj. — Kalendar se može nabaviti u svim planinarskim društvima u Hrvatskoj i kod Planinarskog saveza Hrvatske u Zagrebu, a stoji Din 30.— R —

ŠUMARSTVO, organ Šumarskog društva NR Srbije, Beograd, broj 5 — septembar-oktobar 1951. donosi slijedeće: Ing. Đ. Jović — Prilog pitanju metode obrade elemenata dugoročne osnove obnove šuma; M. Bujnović — Prilog poznavanju upotrebe motornih testera; Ing. L. Vujičić — Šumski i drvno industrijski proizvodi u našoj spoljnoj trgovini u 1950. godini; Ing. M. Perišić — Nova virusna bolest na kanadskoj topoli kod nas. Pitanja prakse, Konferencije i savjetovanja, Domaća stručna štampa, Strana stručna štampa, Zakonodavstvo, Vijesti. — Uredništvo i administracija — Beograd, Knez Miloševa 7, pošt. fah 648. — R —

PLANINSKI VESTNIK — glasilo Planinske zveze Slovenije, broj 12-1951. — Sadržaj: Dr. F. Avčin — Poročilo o gostovanju v Ecole nationale de ski et d'alpinisme (ENSA); P. Kunaver — Triglavski ledenik; I. Savli — Pojdimo v Trento; Dr. F. Avčin — Problem odpornosti plezalne vrvi; I. Korenčan — Iz torbe zadnjega »Piparja«; R. Godec — Pionirji v gorah; Društvene novice. — R —

PLANINAR, časopis Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, broj 11-12, septembar-decembar 1951. — Sadržaj: Kongres međunarodne unije alpinista na Bledu; Slavko Peršić — Opasnosti u planinama; Vodič kroz planine Bosne i Hercegovine; Nove knjige; Zaštita prirode; Ivo Lukanc — Anapurna; Planinarska građevna djelatnost; Kratka uputstva za rad planinarskih organizacija; Iz administracije »Planinara«; Kako treba da je opremljen planinar; Alpinizam u Francuskoj; Nešto o gljivama; Pedeset godina planinarstva u Srbiji — od ing. R. Stefanovića; Planinarska kronika. — List je lijepo opremljen brojnim fotografijama i pokazuje znatan napredak. — R —

»MOSOR« — Planinarsko društvo »Mosor« u Splitu izdalo je jubilarnu brošuru pod naslovom »Mosor« — Split, 1926.—1951., povodom dvadesetpet godišnjice rada. Brošura je opremljena sa nekoliko fotografija i donosi slijedeće veoma zanimljive članke: S. Vrdoljak — Kroz prošlost do sadašnjice; Naši mrtvi; B. Regner — Planinarstvo u Splitu, pokret s tradicijom; Dr. U. Stanger — Uspomene s Mosora jednog istarskog izbjeglice; A. Grimani — Uloga planinarstva; Prof. U. Girometta — Mosor planina; Dr. K. Prijatelj — Par riječi o našim »planinarskim« spomenicima; Ing. Ž. Vrdoljak — Krš i njegovo zašumljivanje; S. Sinović — Mosor kroz vjekove.

DER BERGSTEIGER — Zeitschrift für Bergsteiger und Schiläufser, München, november 1951. posvećen je dobrim dijelom planinama Jugoslavije i donosi na umj. prilogu 15 veoma uspjelih reprodukcija iz planina slovenskih Alpa, jednu fotografiju Popove Sapke, Galičnik u Makedoniji i jedan motiv sa Prenja. Njemački alpinista Hellmut Schöner opisuje u članku »Der Alpinismus in Jugoslawien« veoma iscrpno o planinarstvu kod nas. Autor je boravio prošlog ljeta dulje vrijeme kod nas, pa se iz članka vidi, da dobro poznaje našu planinarsku organizaciju i naše planinarske prilike. Osim tog članka donosi ovaj broj zanimljiv prilog pod naslovom »Aus Zlatorogs Reich«. — R —

V I J E S T I

GODIŠNJE SKUPSTINE STRUCNIH SEKCIJA PD ZAGREB

Alpinistički odsjek. Usprkos objektivnim poteškoćama (poskupljenje vlačka, dozvole za pograničnu zonu, slabe vremenske prilike i t. d.) ovaj odsjek u svom primarnom radu nije zakazao. Izvedeni su brojni zimski usponi na vrhove preko 2000 m i penjački usponi. U ovoj godini AO bilježi tri krupnija kolektivna uspjeha: 1. zimski instruktorski alpinističko-skijaški tečaj na Komni, koji je izobrazio lijep broj alpinista i pripravnika za pomoćne zimske instruktore; 2. alpinistička škola, koja je mnogim početnicima dala osnovno znanje u ljetnoj i zimskoj penjačkoj tehnici; 3. pohod osmorice članova odsjeka u skupinu Grossglocknera u Austriji. Od kvalitetnih uspona valja spomenuti Pruszik-Szalayev smjer u Sjevernoj triglavskoj stijeni prepenjan od naveza Šantek-Hanzer, Skalaški smjer u istoj stijeni (Hanzer-Belačić) i Dibonov smjer u Spiku (Zgaga-Lešić).

Nadalje je prepenjano 7 zimskih uspona i izvedeno 135 zimskih uspona na vrhove iznad 2000 m. U ljetnoj sezoni ostvoren je 67 penjačkih uspona u svim smjerovima Kleka, 71 penjački uspon u Alpama, te izvedeno 49 uspona na vrhove iznad 3000 m i 127 uspona na vrhove iznad 2000 m. Izletā i uspona na vrhove ispod 2000 visine bilo je 370. Osim toga članovi AO održali su 44 penjačke vježbe na Okiću i Kamenim Svatovima. Članovi odsjeka održali su 31 stručno predavanje. Brojno stanje članstva iznosi: 12 pripravnika i 31 člana. Od toga su 6 članovi GSS, 3 penjačka instruktora, 4 pomoćna instruktora i 2 zimska instruktora. Ovi podaci neosporno govore o velikoj aktivnosti i vidnim rezultatima rada. Pročelniku Mirku Zgagi treba odati priznanje kao organizatoru i rukovodiocu zimskog instruktorskog tečaja. Rukovodstvo AO-a preuzeli su u novoj godini: pročelnik Mirko Zgaga, kadrovik Alfred Židan, tajnik Vlado Matz, blagajnica Dada Pirc, oružar Krešo Kadrnka, propagandni referent Stjepan Jecić i statističar Jovica Stanković.

Omladinska sekcija. Iz referata tajnika i tehničkog referenta mogli su se

izvući slijedeći značajni rezultati rada u prošloj godini: 150 izvršenih izleta i tura kroz Gorski Kotar, Alpe, planine Hrv. Zagorja i Medvednicu; planinarski tečaj u Lokvama sa 20 učesnika; preko 1300 dobrovoljnih radnih sati na izgradnji planinarskog doma na Puntijarki, prenosu materijala za sklonište na Bijelim stijenama; brojna dežurstva u društvu; preko 40 članskih sastanaka s predavanjima i filmovima. Sve ovo nam govori o značnoj aktivnosti članstva. Nabavljeno je skromno oružarstvo s logorskim i orientacionim materijalom, kojim su se članovi uvijek mogli služiti. Za požrtvovan rad u sekciji podijeljene su pismene pohvale jedanaestorici članova. Novo rukovodstvo sastavljen je ovako: pročelnikom je i nadalje izabran nastavnik gimnazije Ante Pintarić, tehnički referent Dražen Zupanc, tajnik Boris Obranović, blagajnik Alfred Gjenero, propaganda Vlado Matz, oružar Stjepan Jecić i statističar Bosiljka Podgajski.

Planinarska grupa »Goranin». Kroz nepunu godinu dana svoga postojanja uspjela je ta grupa ostvariti glavni zadatci i formirala je čvrti planinarski kolektiv, koji sada broji 63 člana. U toku prošle godine održano je 38 sastanaka s 23 predavanja, 44 grupna izleta sa preko 600 učesnika, a umjesto predviđenog logorovanja održana je jedna veća tura po planinama Bosne i Hercegovine. Organizirani su i brojni radni izleti na gradilište Puntijarke, a članstvo se je založilo i kod sakupljanja doprinosa za planinarske domove. Grupa ima i svoju putnu blagajnu. Većina članova su svoje godišnje odmore proveli u planinama. Premda je oružarstvo skromno, ipak je uspjelo pomoći članovima da vrše i teže uspone za koje su potrebna tehnička pomagala. Za ove uspjehe ima veliku zaslugu, uz samo članstvo i upravni odbor, tajnik sekcije ing. Lota Arh-Lipovac. U novo rukovodstvo izabrani su Eugen Kumičić, kao pročelnik, Ismet Balić, kao tehnički referent, tajnik je ponovno ing. Lota Arh-Lipovac, blagajnik Dragiša Umkar i referent za propagandu Zlata Šantek; u nadzornom su odboru Vlado Genzberger, Gjuro Papac i Andrija Modrić.

Sekcija vodiča. Rad ove sekcije bio je prošle godine vrlo živ. Članovi sekcije redovito su i brojno posjećivali članske sastanke, kojih je bilo 49. Održan je tečaj za vodiče i osam predavanja s praktičnim vježbama na Ošttru. Tako je oposobljeno 9 novih vodiča. Najviše je napor uveličan na organiziranju skupnih izleta za sve članove PDZ-a. Organizirano je 127 izleta s 3177 članova (prosječno 25 planinara po izletu). Najuspjeliji su bili izleti na Bačić-Kosu (Velebit), Triglav, Skocijansku jamu i Kamničko sedlo. Unutar sekcije uspješno radi putna blagajna. Sekcija ima patronat nad skloništem na Gorščici. Dosadašnji pročelnik sekcije, popularni »Zohar«, morao se zbog preuzimanja druge dužnosti u društvu, zahvaliti na pročelninstvu, pa je na njegovo mjesto izabran Alojz Potlačnik. Ostale dužnosti u odboru preuzeли su: Josip Radica, Marija Rep, ing. Josip Bregović, Ico Magdalenić, Andrija Kamarit i Ernest Bon. U nadzorni odbor izabrani su Drago Belačić, Dada Pirc i Mladen Gvozdenović.

Špiljarska sekcija. Premda malobrojna (21 član) ova je sekcija uspješno prebrodila opasnu pretprostogodišnju kruz svog opstanka i danas je slobodno reći, da spada među solidne i agilne planinarske aktive. U protekloj godini redovito je održavala tjedne sastanke i stručna predavanja s dogovorima za nedjeljne izlete. Svi izleti bili su stručnog karaktera (upoznavanje špilja naše zemlje, njihovo uređenje i istraživanje). Sekcija je dala preko 600 radnih sati. Prvenstvena pozornost bila je posvećena špiljama Medvednice i špilji Vrlovki kod Karlovca. Posebno i ponovno je potrebno istaknuti rad člana Vladimira Horvata na daljnjoj izgradnji i uređenju 400 stuba kod špilje Medvednice i njenog okoliša. Dva člana sekcije polazila su alpinističku školu, kako bi svoje znanje u penjanju mogli primijeniti u špiljarstvu. Ukoliko bude dovoljno materijalnih sredstava sekcija će u idućoj godini pojačati svoj rad, pa u tom pravcu postoji suradnja s našim naučnim ustanovama, koje se bave ispitivanjem krša i kraških područja naše domovine. Sekcijom rukovodi profesor Markulin.

Sindikalne grupe. Osim nabrojenih sekcija organizirane su unutar PDZ-a planinarske sindikalne grupe, koje imaju naročiti zadatak, da promiču ljudav prema planinama kod naših rad-

nika i namještenika. Takvih sindikalnih planinarskih grupa ili aktiva kod raznih poduzeća i ustanova u Zagrebu, a koje su preko svojih grupnih povjerenika organizaciono povezani s PDZ, ima 40. Rad tih grupa lijepo napreduje, svakoga petka održavaju se zajednički instrukcioni i informativni sastanci rukovodilaca pojedinih aktiva i na njima se uz izmjenu iskustava i referata o planinarskoj aktivnosti iznose prijedlozi i pruža drugarska pomoć u radu. U toku prošle godine bio je organiziran niz zajedničkih izleta za sve grupe, posebne i mnogobrojne izlete organizirali su samostalno pojedini aktivi i iskusniji članovi za svoje sudruge u poduzećima i ustanovama. Takav oblik rada dao je dosad vrlo dobre rezultate. Sindikalnim grupama rukovodi sada Ico Magdalenić.

Vladimir Matz

Rad PD »Željezničar« u Zagrebu u posljednjih nekoliko mjeseci prošle godine bio je veoma živ. Nesebičnim zalaganjem članova društva oposobljena je za noćenje bivša baraka pokraj doma na Ošttru. Baraka je veličine 9×5 i u njoj je smješteno 20 ležajeva i sada služi kao skupno ležište. Otvorene ove barake bilo je 4. XI. 51. kod kojeg su uz domaće članove prisustvovali i planinari PD Željezničara iz Beograda. Akcija za pošumljivanje Ošttra uspjela je potpuno, zahvaljujući inicijativi druga Kolića, tako da je u nedjelju dne 16. XII. posadeno 600 sadnica dvogodišnje crnogorice. Veoma plodan i pohvalan je rad speleološke sekcije, čiji su članovi odlazili gotovo svake nedjelje u Veternicu na uređivanje pristupa i ulaza u Cerovačke špilje i na iskopavanju materijala, kojim te špilje obiluju. Od većih tura mora se spomenuti uspjeli pohod na Perister, kod kojeg je preko 60 članova obišlo taj veliki masiv južne Makedonije. Članovi foto-sekcije izrađuju slike za propagandne ormariće i poslali su više svojih radova na izložbu foto-sekcije PD Željezničara u Beograd. —R—

Osniva se plan. društvo u Benkovcu na inicijativu nekolicine oduševljenih ljubitelja planina, koji su već napravili nekoliko vrijednih izleta po okolnim brdima i jedan veći izlet na Južni Velebit.

Alpinistički odsjek PD Željezničara u Zagrebu morao je svoj rad u godini 1950., zbog pomanjkanja specifičnih rezervista, usmjeriti uglavnom na pohode

u visoke planine. Održavana su predavanja, na kojima se članstvo upoznalo s ciljevima alpinizma, ali to nije moglo zadovoljiti u radu odsjeka, u kojem je članstvo težilo i već bilo sposobno za penjačke uspone. Početkom 1951. godine dobio je ovaj odsjek, zahvaljujući brizi komisije za alpinizam PSH-e, užeta, klinove i karabinere, pa je time rad odsjeka oživio i postao svršishodniji. Organiziran je ljetni tečaj, kojim je rukovodio alp. instruktor Edvin Rakoš. Tečaj je u potpunosti uspio, a pohađalo ga je 10 članova. Održane su vježbe na Okiću, Oštrcu i Kamenim Svatovima, a zatim su učesnici prepenjali Klekovu stijenu. Drugi dio tečaja završen je usponima u sjevernoj stijeni Triglava, gdje su tečajci prošli »Slovenski smjer«, »Zimmer-Jahn« i »Njemački smjer«. Osim penjačkih uspona članovi odsjeka napravili su nekoliko pohoda u Kamničke Alpe, Julijske Alpe, Gorski Kotar, Samoborsko Gorje, Perister, Velebit i druge planine.

—R—

AO PD »Grafičar« (Zagreb), koji je osnovan na početku 1951. g., nije u toku prošle godine mogao izvršiti sve zadatke, koji su predviđeni, jer Komisija za alpinizam PSH-e nije dovoljno poduprla rad odsjeka. Nakon završene teorije alp. pripravnici su pod stručnim vodstvom druga Slavka Brezovečkog vježbali na stijenama Okića. Predviđeni usponi na Klek i neke stijene Julijskih Alpa nisu se mogli izvršiti zbog pomajkanja užeta, klinova i ostalih tehničkih pomagala. Premda je na osnovičkom sastanku odsjeka predstavnik Komisije za alpinizam PSH-e obećao punu materijalnu i moralnu pomoć, odsjek je dobio svega jedno staro uže, sposobno tek za početno vježbanje, pa je tako otežan dalji rad. Članovi su se morali zadovoljiti jedino izletima u visoko gorje, a veliku aktivnost pokazali su i kod gradnje planinarske kuće svojeg društva na Medvednici.

Rezultat rada jedne planinarske grupe PD Zagreba. Planinarska grupa »Goranin« otvorila je 28. siječnja o. g. izložbu jednogodišnjeg rada, koju je otvorio pročelnik grupe drug Eugen Kumičić. Izložba je skromni prikaz planinarskog rada ove grupe, koja broji preko 60 članova i rekordan broj pohoda u visoke planine diljem Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Odmah na ulazu upada u oči oznaka markacije na brezovom deblu, na kojem je povezan snop raznih razgledica sa sjećanjem članova i štam-

piljama sa raznih planinarskih kuća. Dalje se nižu brojni duhoviti grafikoni, koji prikazuju broj izleta, jačinu »Putne blagajne«, prevalejene kilometre, koji iznose 196.410 kilometara ili 4,9 duljina ekvatora. Postignuta visina od svih članova prikazana je sa 3 Mount Everesta plus 1 Kredarica. Jedan duhoviti grafikon prikazuje proboravljeno vrijeme u planinama sa koначnim rezultatom od 120,449.200 sek.

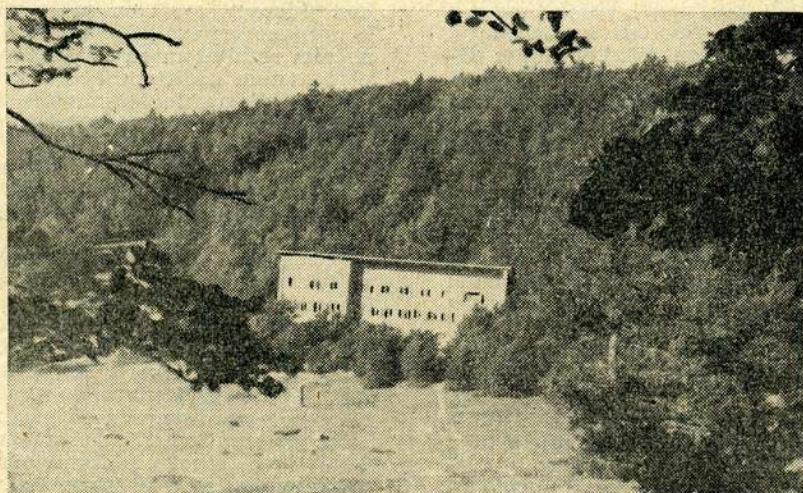
Glavninu izložbe uljepšavaju veoma uspjele fotografije s motivima sa raznih planina, a kojima su autori sami članovi. Ovom izložbom pokazali su »Gorani« lijep primjer živog i kulturnog rada, kakvim bi se trebali baviti svi naši planinari.

SLOVENSKI ALPINIZAM U 1951. G.

Planinska zveza Slovenije imala je — prema informacijama »Slovenskog poročevalca« — potkraj 1951. godine 27 alpinističkih odsjeka s 240 aktivnih i 245 neaktivnih članova te preko 400 planinara-alpinista. Taj broj sigurno se nešto povećao do kraja kalendarske godine, jer su u toku prosinca održavani ispitni za prijem u članstvo AO. Ti su ispitni vrlo strogi, a obvezatni za svakog planinara na području čitave Jugoslavije, koji žele postati članom AO. Za pristup u članstvo potrebna su iskustva i snalaženje u planinama, određen broj penjačkih uspona i samostalno vodstvo u trećem stupnju penjačke teškoće. Kandidat je na ispitu ispitivan o osnoynom poznavanju elemenata iz prve pomoći, orientacije u prirodi uopće, a u planinama napose, klimatologije, nužno je poznавanje planinske faune i flore (s osobitim obzirom na zaštićeno bilje), nadalje: organizacija i povijest našeg saveznog i republičkog planinarstva i alpinizma. Pitanja obuhvataju također povijest svjetskog alpinizma i planinarstva i alpinističke aktualnosti i zanimljivosti. Posve je razumljivo, da ispit naročito obuhvata pitanja iz područja stručne alpinističke tehnike. Naravno sve je to potrebno znati, da bi član AO mogao kasnije i sam postati savjetnik i učitelj mlađim drugovima. Nakon položenog ispita kandidatu se priznaje sposobnost za vodstvo penjanja III. stupnja, jer planinarama, koji žele postati alpinisti, nije dopušteno ići u stijenu bez pratnje alpiniste. U toku prošle godine slovenski su alpinisti održali 30 ljetnih i zimskih penjačkih tečajeva u Julijskim i Kamničkim Alpama i preko 530 pre-

davanja. Članovi su dali okruglo 12.000 dobrovoljnih radnih sati kod izgradnje planinarskih domova i skloništa. Jesenički alpinisti, uz pomoć i suradnju ostalih AO-a, ponovno su postavili bivak IV. na Rušju ispod Dolkove Spice, a alpinisti Iskre postavili su bivak nad

Suhodolnikom ispod stijena Kočne. Slabe snježne prilike prošle zime smanjile su broj zimskih uspona na samo 90. U ljetnoj sezoni bilo je 1375 penjačkih uspona, od toga 17 prvenstvenih smjerova u još neprepenjanim stijenama Julijskih i Kamničkih Alpa. -b-

Planinarski dom na Platku

PLANINARSKI DOM NA BIOKOVU

(Dalmatinske planine — 1370 m)

U toku 1951. god. započela je izgradnja novog doma na Biokovu, koju je vodilo PD Makarska. Predanim radom i zalaganjem društva dom je dovršen i otvoren 18. XI. 1951.

Dom je izgrađen po projektu ing. Horvata i ima kapacitet od 46 ležaja. Po projektantovoj zamisli, koja je realizirana na ovom objektu sa mnogo topline i razumijevanja za potrebe planinara, svaki planinar i turista imat će ugodan smještaj. (Tlocrt na str. 46.).

U prizemlju doma smještene su blagovaonice sa kuhinjom, dok su u spratu sobe sa 4 i više ležaja. U potkroviju situirane su dvije skupne spavaonice. Opskrba vodom osigurana je iz cisterne.

Dosadanji nesebičan rad društva daje nam garanciju da će i taj dom biti jedan od onih koji će planinaru pružiti toplinu doma koju on naročito traži u planinama.

Prilazni putevi: Makarska — Biokovo.

PLANINARSKI DOM NA PLATKU

(Gorski Kotar — 1111 m)

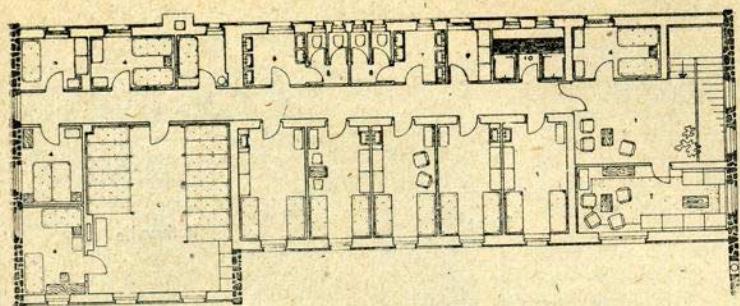
Dom je potpuno dovršen i otvoren 30. XI. 1951. god., a smješten je u šumovitom predjelu sa idealnim skijaškim terenima. Snježne prilike omogućuju i športska skijanja sve do svibnja mjeseca i to na udaljenosti od nepunog sata automobilske vožnje od mora.

Gradnja je izvedena po projektu Ing. Zdenka Sile, koji je ujedno i rukovodio radovima.

Kapacitet doma je 56 ležaja u sobama od po dva, četiri i više kreveta, koje su udobno namještene, tako da užljepo uređenu blagovaonicu daju ugodan smještaj planinaru i turistu.

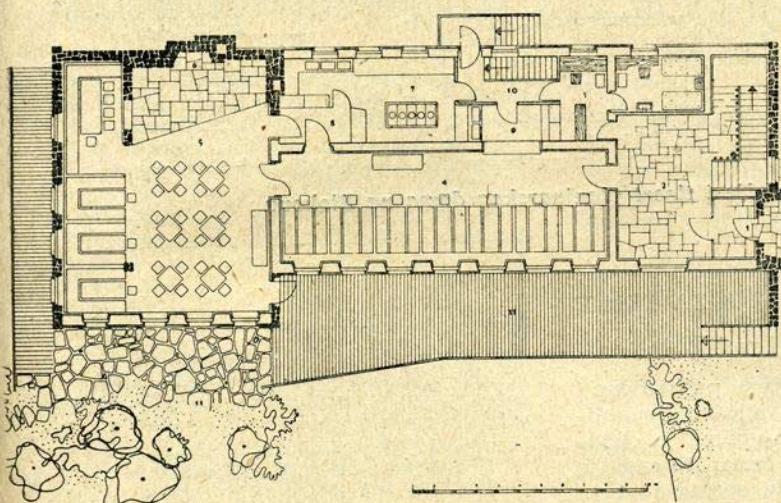
Svojim nesebičnim radom, Planinarsko društvo Rijeka dalo je planinarstvu, ne samo u Hrvatskoj nego cijeloj našoj domovini, najlepši planinarski dom — planinski hotel.

Prilazni putevi: Rijeka — Kamenjak — Platak, Risnjak — Lazac — Platak.

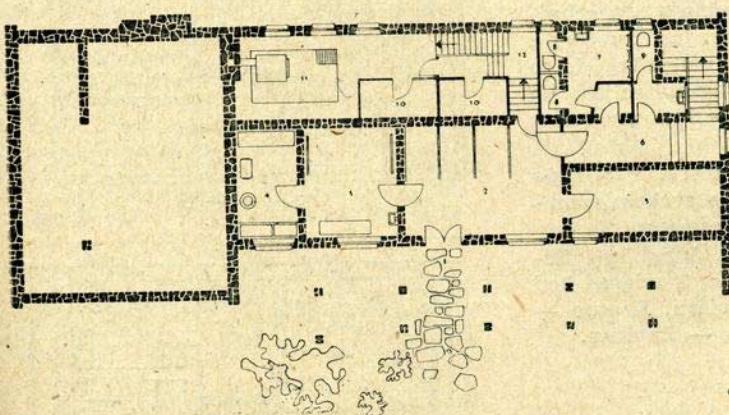
I. kat

1. Hal
2. Društvena soba
3. Soba sa 2 kreveta
4. Soba sa 2 kreveta
5. Skupna spavaonica sa 28 lež.
6. Umivaonica za muške
7. Umivaonica za žene
8. Zahod
9. Spremiste za inventar
10. Tuševi
11. Zvono

Visoko prizemlje

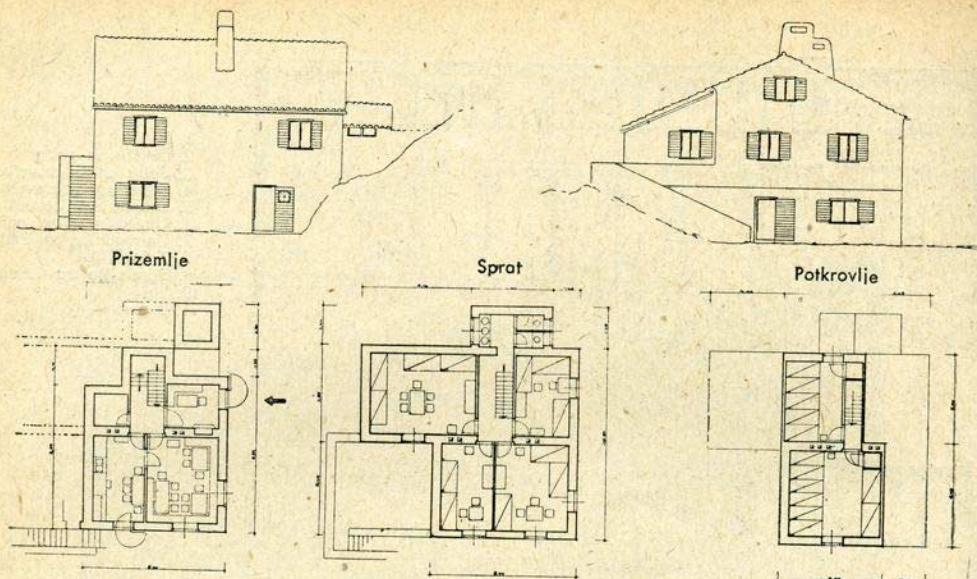
1. Ulaz
2. Hal
3. Uprava
4. Blagovaonica
5. Velika blagovaonica
6. Kamin
7. Kuhinja
8. Izdavanje jela
9. Piće
10. Gospodarski ulaz
11. Terasa

Nisko prizemlje

1. Ulaz za skijaše
2. Garderoba za skije
3. Sušionica rekvizita
4. Praonica
5. Skladište
6. Hodnik
7. Pisoar
8. Zahodi za muške
9. Zahodi za žene
10. Skladišta hrane
11. Parno grijanje

Tlocrt planinarskog doma na Platku

Pročelje i tlocrt planinarskog doma na Biokovu

PLANINARSKI DOM NA ZAVIŽANU

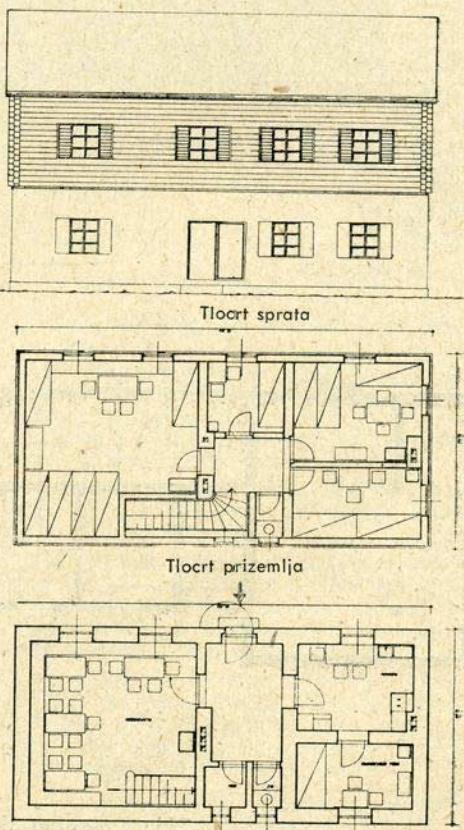
(*Sjeverni Velebit — 1590 m*)

U Velebitu — našem najljepšem i najvećem planinskom masivu Republike, započelo se prošle godine sa obnovom bivše Krajačeve kuće. Do sada je izgrađena nadogradnja sprata i grubi građevinski radovi.

Po sadanju planu predviđa se izgradnja stambenog prostora za 24 ležaja, blagovaonica, kuhinja, opskrbnikov stan i ostale sporedne prostorije. Izgradnjom cisterne nedaleko doma opskrbiti će se dom gravitacijom sa pitkom vodom. Dom će biti završen u mjesecu srpnju.

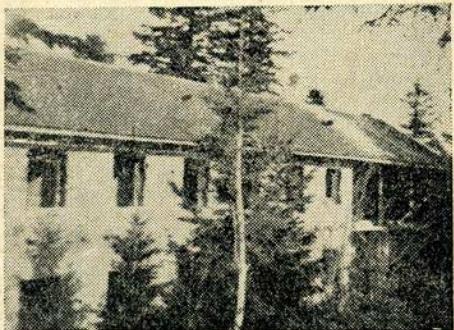
Divni pogledi na more, kao i na kopneni dio, ostaviti će svakom planinaru i turistu nezaboravne utiske.

Prilazni putevi: Sv. Juraj kod Senja — Oltari — Zavižan, Starigrad kod Senja — Palež — Zavižan, Krasno — Nadžak Bilo — Jezera — Zavižan.

Pročelje i tlocrt planinarskog doma na Zavižanu

DOČEK NOVE GODINE NA PUNTIJARKI

Dom na Puntijarki Foto: V. Matz

U još nedovršenom Planinarskom domu na Puntijarki dočekalo je 15 članova omladinske sekcije PDZ Novu godinu. Njihova lica bila su sretna što su baš na gradilištu svoga društva, na kojem su oni kao i drugi članovi društva dali veliki broj radnih sati, mogli da dočekaju Novu godinu. Time oni dokazuju da vole taj dom i da će se u ovoj godini još više založiti na njegovom dovršenju i gradnji drugog objekta.

REGISTRACIJA NAŠIH ALPINISTA

Kako Komisija za alpinizam PSH podjeljuje naslov *alpiniste* članovima AO-a koji su postigli prema pravilima potrebne uvjete, te položili ispit ili stekli pravo naslova alpiniste svojim radom na području alpinizma, to ovime objavljujemo službeno popis alpinista kojima je do sada priznat taj naslov:

1. Belačić Dragutin, 2. Blažina Zvone, 3. Božić Mirko, 4. Brezovečki Slavo, 5. Gropuzzo ing. Ivo, 6. Lučić-Roki Petar, 7. Krotin Dušan, 8. Kučan Ninoslav, 9. Mesarić Josip, 10. Mihaljević Krešimir, 11. Neferović Velimir, 12. Plotnikov dr. Maks, 13. Rakoš Edvin, 14. Smerke Jože, 15. Šantek Vjekoslav, 16. Tomšić Ernest, 17. Zergollern ing. Bruno, 18. Zgaga Mirko, 19. Židan Alfred, 20. Žulić Stjepan, 21. Bremec Dario, 22. Rojc Branko, 23. Volk Marko, 24. Glas Edo.

I nadalje ćemo kroz vijesti objavljivati imena novih alpinista nakon uspješno položenog ispita, kao i one koji svojim radom na polju alpinizma stiču pravo da zadrže ili prime naslov alpinista.

Pored toga, do sada je registrirano 92 alpinistička pripravnika i 84 suradnika alpinističkog odsjeka, ukupno sa alpinistima 196.

Planinarski Savez Jugoslavije nавe-
rio je 30 komada Nylon-penjačkih uže-
ta, koja su prema ključu Koordinacione
komisije za alpinizam podijeljena svim
planinarskim savezima. Naš Savez je
primio 16 komada, od kojih je 7 ko-
mada podijelio uz naplatu najboljim
pojedincima i instruktorima, dok je
ostale raspodijelio po potrebi alpi-
stičkim odsjecima.

Nylon (svileno) uže je dugačko 36
metara, debelo 12 mm, teško 2,5 kg
(mnogo lakše od konopljenog). Odlika
mu je velika elastičnost. Uže se ras-
tegne do 40% svoje dužine, što je naro-
čito važno kod većih padova, jer se ne
prekida i ublažuje udarac. Do sada, u
Jugoslaviji se nije dogodio niti jedan
smrtni slučaj sa Nylon užetom prili-
kom samih padova. Osim toga je naro-
čito pogodno za zimske ture, jer ne
upija vlagu, ne smrzava se i ne skru-
ćuje (kao konopla).

Tako će životi naših alpinista biti
još više sačuvani od mogućih nezgoda,
jer sa starim konopljenim užetima smo
imali do sada nekoliko žrtava. V. Š.

*

Pri Planinarskom savezu Hrvatske
djeluje Komisija za alpinizam, koja ima
zadatak da koordinira rad AO-a, daje
im stručne smjernice, nabavlja revkvi-
zite iz inozemstva, organizira savezne
alpinističke penjačke tečajeve, obilazi
AO-e i uopće nadzire njihov rad.

Na čelu komisije nalazi se alpinista
Šantek Vjekoslav, dok su ostali članovi
alpinisti Žulić Stjepan i Židan Alfred.

Pri Planinarskom savezu Jugoslavije
formirana je također Koordinaciona
komisija za alpinizam. Tom komisijom
rukovodi član sekretarijata PSJ zadu-
žen za alpinizam, a članovi su pred-
stavnici republičkih komisija za alpi-
nizam.

Prvi sastanak Koordinacione komi-
sije za alpinizam održan je u Beogradu
26. i 27. V. 1951. na kojem su donešeni
brojni zaključci o zajedničkom radu,
tečajevima, pomoći slabije razvijenim
republikama u inozemstvu i drugo.

*

Nekadašnji aktivni alpinista — a danas renomirani fiskulturnik je Zdravko
Ceraj — lakoatletski reprezentativac.

ISPRAVAK

U dvobroju 11/12, 1951. potkrala se
zabunom autora, u članku ing. Ive Gro-
puzzo, na str. 304, pogreška u vidiku
sa Grossglocknera, tako da je spomenut
Dachstein umjesto *Ortlera i Mont
Blanc*, za kojega je malo vjerojatno, da
se mogao vidjeti sa toga vrha. -R-

IZVJEŠTAJ O SAKUPLJENOM DOBROVOLJNOM DOPRINOSU
I UBRANOJ ČLANARINI DO 31. XII. 1951. GOD.

Naziv društva	Ukupno sakupljeno doprinosa u Din.	Od koliko je članova ubrana članarina u 1950 god.	1951 god.
1. PD Zagreb	166.660	12.008	6.452
2. PD »Mosor«, Split	29.200	300	580
3. PD Rijeka	20.000	300	418
4. PD Varaždin	39.500	500	731
5. PD »Kalnik«, Križevci	—	381	224
6. PD Sisak	22.080	400	405
7. PD Samobor	10.000	600	—
8. PD Bjelovar	45.220	592	442
9. PD Ivanec	15.160	260	250
10. PD »Dubovac«, Karlovac	23.680	457	350
11. PD Osijek	5.820	200	167
12. PD »Strahinjčica«, Krapina	11.140	300	229
13. PD »Dilj«, Slav. Brod	3.240	400	110
14. PD »Risnjak«, Delnice	31.320	450	342
15. PD Dubrovnik	6.660	176	179
16. PD Kaštel-Sućurac	1.140	190	149
17. PD Šibenik	—	350	—
18. PD Jastrebarsko	17.280	154	273
19. PD »Željezničar«, Zagreb	16.760	917	684
20. PD »Velebit«, Zagreb	—	1.700	1.515
21. PD »Grič«, Zagreb	129.400	—	874
22. PD Slav. Požega	12.280	544	482
23. PD »Visočica«, Gospic	—	200	102
24. PD »Prigorac«, Zagreb	7.200	192	—
25. PD Čakovec	1.100	214	92
26. PD »Runolist«, Stenjevec-Zagreb	1.460	105	62
27. PD »Kunagora«, Pregrada	—	102	134
28. PD »Klek«, Ogulin	—	107	—
29. PD »Zavižan«, Senj	760	166	47
30. PD »Bijele stijene«, Mrkopalj	11.960	160	100
31. PD »Susedgrad«, Podsused-Zagreb	1.000	134	358
32. PD »Sljemе«, Zagreb	43.000	497	539
33. PD »Grafičar«, Zagreb	10.580	192	418
34. PD »Bilo«, Koprivnica	6.200	152	126
35. PD »Učka«, Juršići	840	27	—
36. PD »Rudar«, Raša	—	100	50
37. PD »Papuk«, Virovitica	4.820	103	183
38. PD »Bjelolasica«, Ravna Gora	7.200	130	65
39. PD Ozalj	480	34	—
40. PD »Dom JA«, Zagreb	4.600	252	179
41. PD »Vinica«, Duga Resa	560	100	69
42. PD Opatija	—	—	60
43. PD »Risnjak«, Zagreb	6.560	—	641
44. PD »Zanatlija«, Zagreb	101.900	—	835
45. PD »Grebenograd«, Novi Marof	100	—	76
46. PD »Biokovo«, Makarska	9.600	—	120
47. PD »Zrinjska Gora«, Petrinja	—	—	81
48. PD »Vrani Kamen«, Podr. Slatina	4.460	—	92
49. PD »Cepin«, Vrapče-Zagreb	—	—	85
50. PD »Cesargrad«, Klanjec	7.000	—	91
51. PD »Josip Kraš«, Karlovac	—	—	18
52. PD »Psunj«, Novska	—	—	150
53. PD »Petrov Vrh«, Daruvar	—	—	250
54. PD »Krndija«, Kutjevo	5.360	—	20
55. PD »Lukovo«, Crikvenica	—	—	—
56. PD »Javor«, Desinić	—	—	—
57. PD »Štirovača«, Perušić	—	—	120
58. PD »Vukomerić«, Velika Gorica	—	—	—
59. PD »Kozarac«, Vrbovsko	—	—	—

U k u p n o : 843.280 24.146 20.019

Gornji podaci nisu potpuni, jer još uvijek sva društva nisu obračunala članarinu za 1951. godinu.